

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra germanistiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vývoj postavy upíra a její vyobrazení v literatuře pro děti a mládež
The development of the vampire character and its portrayal in literature for
children and juvenile

Hana Dušková

Vedoucí práce: PhDr. Tamara Bučková, PhD.

Studijní program: Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů pro základní školy a
střední školy

Studijní obor: anglický jazyk - německý jazyk

Odevzdáním této diplomové práce na téma Vývoj postavy upíra a její vyobrazení v literatuře pro děti a mládež potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

12. 07. 2021, Praha

Největší poděkování patří vedoucí práce PhDr. Tamaře Bučkové, PhD. za praktické rady, neobyčejnou ochotu a především za nesmírnou mentální oporu.

ABSTRAKT

Tématem této diplomové práce je vývoj postavy upíra a její vyobrazení v literatuře pro děti a mládež. Práce je zaměřena na analýzu pěti děl německy psané literatury pro děti a mládež, jejíž hlavní postavou je upír v různých proměnách. Jedná se o knihy *Der kleine Vampir* Angely Sommer-Bodenburg, *Das Vamperl* Renate Welsch, *Der Spinat Vampir* od Gudrun Pausenwang, *Pozor, přilétá Molly!* od Dagmar H. Mueller a *Drákula a já* Andrease Schlütera. Cílem práce je zodpovědět otázku, jakou transformací postava upíra prošla v literatuře pro děti a mládež. Jejím záměrem není pokrýt všechny dostupné knihy v žánru, ale vybírá nejzajímavější reprezentace postavy, tak aby vykazovaly různé odlišné znaky. Proměna je přiblížena na základě charakteristiky postav, v níž je pro nás podstatné, jak moc se postava odlišuje od původního archetypu upírů. Archetyp upírů je vytvořen na základě tří děl, která položila základy tradičnímu vyobrazení upíra a sice *Upír* od Johna Polidoriho, *Carmilla* od J.S. Le Fanu a *Dracula* Brama Stokera. V úvodu je stručně popsán antropologický kontext tématu, s ohledem na původ upíra v evropském folkloru. Dále je vymezena problematika literatury pro děti a mládeže a žánry, které se uplatňují v upíří literatuře pro děti a mládež. Cílem analýzy je postihnout proměnu postavy od její naturalistické podoby do současné moderní a civilizované.

KLÍČOVÁ SLOVA

upír, literární postava, archetyp, literatura pro děti a mládež, horor

ABSTRACT

The topic of this diploma thesis is the development of the character of vampire and its portrayal in literature for children and youth. The thesis focuses on the analysis of five literary works for children and youth written in German language, which portrays the character of a vampire as a main protagonist and its many changes and development. The analysed works are *Der kleine Vampir* by Angela Sommer-Bodenburg, *Das Vamperl* by Renate Welsch, *Der Spinat Vampir* by Gudrun Pausenwang, *Pozor, přilétá Molly!* by Dagmar H. Mueller a *Drákula a já* by Andreas Schlütera. The main aim of this thesis is to answer the question of the type of transformation has the character of vampire undergone in the literature for children and youth. Its main goal is not to fully cover all available works in the genre, but to choose the most representative ones which show the different features. The analysis of the change is based on the characteristic of the characters and its goal is to show us the development of the character in contrast to the traditional vampire character. The archetype was established upon three works of literature: *The Vampyre* by John Polidori, *Carmilla* by L.S Le Fanu and *Dracula* by Bram Stoker. The introduction part focuses on the anthropological context of the topic and the origin of vampires in European folklore. Next follows the definition of literature for children and youth. The main goal of the analysis is to capture the transformation of the character from its naturalistic form till the modern and contemporary one.

KEYWORDS

vampire, literary character, archetype, literature for children and juvenile, horror

Obsah

Obsah	5
Úvod	7
I. Teoretická část.....	10
1. Antropologický kontext.....	10
1.1 Původ slova upír	11
1.2 Podoba upíra v různých kulturních oblastech.....	12
2. Utváření archetypu postavy upíra.....	15
2.1 John William Polidori „Upír“	15
2.2 Joseh Sheridan Le Fanu: „Carmilla“	18
2.3 Bram Stoker: „Dracula“	21
2.4 Shrnutí typických znaků upíra	24
3. Literatura pro děti a mládež. Vymezení základních definic a pojmů s odkazy na zkoumanou problematiku	26
3.1 Funkce literatury pro děti a mládež	28
3.2 Dělení textů v rámci LPDM.....	29
4. Novodobé pojetí upíra v LPDM a vymezení žánru upíří literatura pro děti a mládež	33
4.1 Fantastická literatura.....	34
4.2 Horor.....	35
4.3 Upíří literatura v rámci LPDM	35
II. Teoreticko-analytická část	38
Obecná charakteristika postavy v literárním díle	38
Charakteristika postav	40
Přímá charakteristika	40
Nepřímá charakteristika.....	40

Činnost.....	40
Řeč.....	41
Vnější vzhled.....	41
Prostředí.....	41
Jméno postavy.....	41
5. Angela Sommer-Bodenburg <i>Der kleine Vampir</i>	42
5.1 Základní údaje a charakteristika děje.....	42
5.2 Charakteristika postavy.....	43
5.3 Shrnutí transformace postavy.....	47
6. Renate Welsch <i>Das Vamperl</i>	48
6.1 Obsah.....	48
6.2 Charakteristika postavy.....	49
6.3 Shrnutí transformace postavy.....	51
7. Gudrun Pausenwang <i>Der Spinat Vampir</i>	53
7.1 Obsah.....	53
7.2 Charakteristika postavy.....	54
7.3 Shrnutí transformace postavy.....	56
8. Andreas Schlüter <i>Drákula a já</i>	59
8.1 Obsah.....	59
8.2 Charakteristika postav.....	60
8.3 Shrnutí transformace postavy.....	61
9. Dagmar H. Mueller <i>Pozor, přilétá Molly!</i>	63
9.1 Obsah.....	63
9.2 Charakteristika postavy.....	64
9.3 Shrnutí proměny postavy.....	65
10. Facit aneb Shrnutí různých podob upířích postav na základě analýz.....	67
Závěr.....	70

Resümee	72
Seznam použitých informačních zdrojů	74

Úvod

Pod pojmem upír se většině z nás vybaví pobledlá tvář charismatického a démonického stvoření, kterému se v ústech blýskají ostré špičáky, jimiž protíná krční tepnu svých obětí, aby se mohl krmit jejich krví, která mu zajišťuje nesmrtelnost. Je alergický na česnek a neodráží se v zrcadle. Vychází pouze v noci, neboť by ho denní světlo spálilo na popel a dny tráví smrtelným spánkem v rakvi. Někdy na sebe bere podobu vlka či netopýra a děsí ho přítomnost náboženských předmětů.

V posledních letech se však způsob, jakým je upír vyobrazován v literatuře i filmu poměrně zásadně změnil. Dostává se mu nyní mnoha různých a nesmírně rozmanitých podob. Už není krvežíznivou bytostí prostou jakýchkoliv emocí. Je mnohem více otevřený změnám a přibližuje se tím lidem, neboť touží zapadnout do jejich společnosti.

Za nejzásadnější milník lze považovat rok 2006, kdy vyšel první díl populární ságy *Stmívání* od Stephenie Meyerové. Od té doby se upíři stali velkým trendem a je možné se s nimi setkat v nejrůznějších médiích. Přirozeně měl tento téměř globální úspěch za následek to, že se upír ve větší míře objevil i v literatuře pro děti a mládež. V této literatuře není však žádným nováčkem. Přesto se motiv upíra objevil v literatuře pro děti, respektive německy psané literatuře, relativně pozdě – v roce 1979 krátce po sobě vyšla v německé jazykové oblasti dvě díla určená pro děti a to sice *Das Vamperl* rakouské autorky Renate Welsch a *Der kleine Vampir* německé autorky Angely Sommer-Bodenburg, v nichž se objevuje nový typ upíra: dětský, který se přátelí s lidmi. Přestal být děsivou postavou a vyvinul se spíše v bytost komickou, která sdílí s dětským čtenářem mnoho společných znaků. A právě tímto zajímavým přerodem z naturalistické podoby literární postavy do moderní a civilizované, která je dokonce blízká i dětským čtenářům, se budeme v této práci zabývat. Předmětem zkoumání je tedy představení této postavy v literatuře pro dospělé i dětské čtenáře, či čtenáře z řad mládeže.

Cílem předkládané diplomové práce je prezentace proměny postavy upíra v německy psané literatuře pro děti a mládež a zodpovězení otázky, jakým způsobem se postava upíra v této literatuře proměnila. Záměrem je poukázat na to, jakým způsobem se odlišuje od tradičního vyobrazení postavy v dílech určených pro dospělé čtenáře. Také je jejím záměrem podat odpověď na otázku, zda si upír ponechal si své původní charakteristiky anebo získal zcela nové? Tohoto dosáhneme pomocí charakteristiky postavy upíra v dílech

německých autorů knih pro děti a mládež. Předpokládáme, že upír bude vykazovat určité znaky tradičního upíra, bude však podstatně více polidštěný a adaptovaný na moderní dobu.

Motivací k výběru tématu předkládané diplomové práce byla především má záliba v četbě upířích příběhů, která trvá už od mého dětství. V té době však žádné příběhy s upíří tematikou nebyly k dispozici a nezbylo mi nic jiného, než číst díla, která byla určena pro mnohem starší čtenáře. Až mnohem později jsem měla možnost přečíst si první příběh o upírech, který byl primárně určen pro děti a od té doby jsem začala tyto knihy cíleně sbírat a číst. Při jejich četbě mě fascinoval zcela inovativní a kreativní způsob, jakým se autoři zhostili vytvoření postavy upíra tak, aby byl vhodným hrdinou knihy pro malé čtenáře. Proto jsem se rozhodla se tomuto tématu věnovat ve své diplomové práci.

Diplomová práce se skládá za dvou částí – teoretické a teoreticko-analytické. Jelikož je upír jakýmsi středobodem této práce, a budeme pracovat s jeho konkrétními podobami, je důležité, abychom si tuto bytost a posléze literární postavu nejprve blíže přiblížili. Nejdříve začneme původem a významem slova upír. Dále se podíváme na to, v jakých různých podobách se upír vyskytoval ve folkloru různých evropských zemí. Abychom mohli srovnat podobu upíra v literatuře pro děti a mládež, musíme si nejdříve blíže přiblížit základní archetyp upíra. K tomu je potřeba se seznámit se třemi díly, která měla nejvýznamnější vliv na jeho utváření. Ačkoliv se tato práce zabývá výhradně díly německy píšících autorů, jedná se díla z anglofonních literatur. Ta měla však natolik výrazný vliv na formování archetypu postavy upíra, že je není možné nezmínit. Konkrétněji se jedná o díla *Upír* od Johna Polidoriho, *Carmilla* od Josepha Le Fanu a v neposlední řadě i *Dracula* Brama Stokera. Stručně si přiblížíme děj a posléze se zaměříme na popis vzhledu a chování románových upírů. Na základě těchto tří děl si vytvoříme jakýsi souhrn charakteristických vlastností upírů, které budeme posléze hledat v analyzovaných knihách a porovnávat je.

Abychom lépe pochopili transformaci postavy, tak jak je reprezentována v literatuře pro děti a mládež, je nutné, abychom si pojem literatura pro děti a mládež lépe přiblížili a vymezili si ho, podívali se v jakých žánrech LPDM se upír vyskytuje, a toto použili jako teoretickou bázi pro transformaci postavy tak, aby odpovídala nárokům čtenářů.

Jako primární literatura nám poslouží knihy *Das kleine Vampir* autorky Angely Sommer-Bodenburg, *Das Vamperl* Renate Welsch, *Der Spinat Vampir* od Gudrun Pausenwang, *Pozor, přilétá Molly!* autorky Dagmar H. Mueller a *Drákula a já* od Andrease Schlütera.

I. Teoretická část

1. Antropologický kontext

Kdo je vlastně upír? Díky velkému množství knih a filmů s upíří tematikou, které v posledních letech vznikají, je jeho podoba dosti rozmanitá. Setkáme se tak s upíry, kteří se rozhodli pro změnu jídelníčku a živí se vším, jen ne krví, dále pak s hypnoticky krásnými idoly žen a dívek až skončíme u ve slunci se třpytících středoškoláků. Už nejsou pouze bytosti nebezpečnými a vražednými, nýbrž disponují řadou zcela nových vlastností a charakteristik. Na jedné straně se setkáváme s upíry vtipnými a groteskními, na straně druhé s temnými pány noci. Upírem může být v současné době v podstatě každý.

Přesto mívá vyobrazovaný upír vždy alespoň několik shodných znaků – nesnáší sluneční svit a prošel jakýmsi druhem transformace a nyní se nachází někde mezi životem a smrtí. Často bývá z tohoto důvodu nazýván nemrtvým a výsledkem této jeho transformace je jistá míra nesmrtelnosti. Aby se po této transformaci udržel při životě, je nucen zdroj své životní energie získávat od ostatních žijících bytostí, a to nejčastěji pitím jejich krve. Mnohdy se shodují i způsoby, kterým jej lze zničit. Ať už ostrým dřevěným kulem, ohněm nebo setnutím hlavy.

Můžeme tedy říci, že když řekneme slovo upír, vyvstane nám v mysli nějaká konkrétní podoba oné zmiňované bytosti. Tato podoba často vychází z toho, jak jsme zvyklí postavu upíra vídat ve filmech, nebo jak je popisována v knihách. Za nejpravděpodobnější předobraz upíra tak, jak ho dnes většina lidí zná, se dá pokládat postava hraběte Drákuly z pera irského spisovatele Brama Stokera. Než však Bram Stoker svůj příběh sepsal, nebyla postava upíra v literatuře příliš rozšířená a popularizovaná. Vyskytovala se jen v poměrně malém množství literárních děl a byla spíše součástí folkloru různých zemí. Přesto se však tajemná bytost, která po své smrti vstává z hrobu a škodí lidem tím, že je připravuje o životní energii sáním krve, nachází snad v každé kultuře světa. Měla však docela odlišný vzhled, chování, a dokonce i pojmenování než slavný upíří hrabě.

V několika následujících podkapitolách se pokusíme nahlédnout do možného prapůvodu postavy. Blíže se podíváme na původ slova upír, jak se vyobrazení bytostí s upířími vlastnosti liší či shoduje v různých kulturách a posléze se zaměříme na několik literárních děl, která jsou považována za zlomová při utváření charakteru postavy tak, jak je dnes

známá a vyobrazována. To nám později poslouží jako výchozí bod při analýze knih, abychom mohli lépe a detailněji popsat transformaci postavy a její vyobrazení v LPDM.

1.1 Původ slova upír

V široké veřejnosti, ale i mezi mnohými odborníky, kteří se zabývají postavou upíra v literatuře, panuje názor, že se jedná o slovo údajně “tureckého”, “maďarského”, “bulharského, či srbského nebo obecně slovanského”, “rumunského,” “řeckého” a podobného původu.¹ Vědecky nejpodloženější teorie je však ta, která přisuzuje slovu *vampir* srbský původ.² Teorii o slovanském původu výrazu *vampir* a jeho odvození z výrazu upír podporuje většina běžně užívaných etymologických slovníků. Tuto teorii prokázal v roce 1937 francouzský paleoslavista André Vailant.³ Slovo upír však dle André Vaillanta neobsahuje “krvelačný” prvek a v různých lidových jazycích se užívá v různých významech. Například v lidovém jazyce, jímž se mluví v Nižním Novgorodě a Kostromě je upyř takový člověk, který je zlý a tvrdohlavý a úporný. Podle mnohých úvah se tento výraz používá tam, kde jde o neklidné jednání nepokojné duše, jež opouští tělo po smrti nebo během spánku. Slovo *u-upir* se podle Vaillanta dá přeložit jako “ten, který uniká (z hrobu).”⁴

Podle etymologického slovníku jazyka českého je upír slovo slovanského původu a je definováno jako “démon, který se vkousne, vsaje a vrazí do své oběti.”⁵

Někdy se termín upír nahrazuje slovem vampýr. Vampýr je doslovně zoologické označení některých druhů jihoamerických netopýrů, kteří se živí sáním krve živočichů. Přesto, že v češtině slova vampýr a upír splývají, lze považovat termín vampýr za mírně zavádějící a je vhodnější a přesnější používat termín upír.⁶ Tento význam zmiňujeme hlavně proto, že v několika z později analyzovaných děl se pracuje s myšlenkou upíra, který má skutečně zvířecí podobu netopýra.

---

¹ MAIELLO, Giuseppe. *Vampyrismus v kulturních dějinách Evropy*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. s. 13. ISBN 80-7106-724-5.

² Tamtéž, s. 15.

³ Tamtéž, s. 15.

⁴ Tamtéž, s. 16.

⁵ MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1997. s. 669. ISBN 80-7106-242-1.

⁶ KLOZÍKOVÁ, Veronika. *Vampyrismus a jeho projevy v pohřebním ritu*. Brno, 2008. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta, s. 7

Všechny výše zmíněné teorie o původu a významu slova jsou na první pohled odlišné, mají však několik shodných znaků. Zpravidla se jedná o neklidnou duši, která po smrti nenašla pokoje a vrací se zpět do míst, které znala za života a z neznámého důvodu zde způsobuje neklid. Anebo se jedná o stvoření, které se živí krví. V následujících řádcích se blíže podíváme na to, v jakých podobách se upír vyskytoval ve folkloru různých evropských zemí a jestli vykazuje alespoň některé z výše uvedených znaků.

1.2 Podoba upíra v různých kulturních oblastech

Období 17. a 18. století bylo v Evropě bohaté na zmínky o upírech. Vyšlo velké množství pojednání o vampyrismu a bylo dochováno hodně záznamů o zjevení mrtvých, kteří vstali z hrobu. V roce 1704 bylo v Olomouci vydáno dílo *Magia posthuma* od Karla Ferdinanda Schertze, které je považováno za první dílo, které se systematicky věnuje existenci upírů. Při studiu vampyrismu byla *Magia posthuma* jedním z nejcitovanějších textů.⁷ Pak byl spis ale na dlouhá staletí zapomenut a byl pokládán za ztracený. Víra v upíry a vampyrismus byla v tomto období natolik rozšířená, že to vedlo k tomu, že panovnice Marie-Terezie vydala v roce 1755 Dekret o upírech, jímž se zakazovala exhumace a kremace údajných mrtvol upírů, neboť jde pouze o „pověru a klam“.⁸

Upír a bytosti jemu podobné se vyskytují po téměř celém světě. Každá země má však svou vlastní typickou podobu a liší se způsoby, jakým škodil lidem. Pro ilustraci se nyní podíváme na různá vypodobnění upíra z různých částí Evropy.

Jedním z prvních zdokumentovaných upírů byl istrijský vesničan Jure Grando. Zemřel roku 1656. V roce 1672 byl však exhumován a stať jako upír. Podle Johana Weicharta Valsavora, který o celé události sepsal spis, se zemřelý navrátil 16 let poté, co byl pohřben. V noci klepal na dveře, navštěvoval svou manželku a spal s ní. Každého, koho navštívil, postihla krátce po návštěvě smrt. Devět mužů bylo vysláno, aby nočnímu řádění učinilo za přítrž. Poté, co otevřeli jeho hrob, našli v něm „tělo s růžovým až ruměným obličejem, který se na ně směje.“⁹ Nálezci zděšeně prchli pryč. K hrobu se vrátili vybaveni „hlohovým kulem s pořádně ostrou špicí“.¹⁰ Mrtvolu však nebylo možno probodnout.

---

⁷MAIELLO, Giuseppe. *Vampyrismus a Magia posthuma*. Praha: NLN, Nakladatelství Epoque, 2014. s. 8. ISBN 978-80-7425177-1.

⁸Tamtéž, s. 31

⁹Tamtéž, s. 24

¹⁰Tamtéž, s. 24

Strigona, jak bytost nazývali, se podařilo zabít až utnutím hlavy. Mrtvý ze sebe v tu chvíli vydal mohutný výkřik a velké množství krve se rozlilo po hrobě. Až poté noční návštěvy ustaly.¹¹ Tento zemřelý byl nalezen i ostatními obyvateli vesnice nazýván *strigon*. *Strigon* má nejspíše původ v rumunském slově *strigoi*, a označuje nepokojnou duši, která se vrátila zpět ze světa mrtvých.¹²

V roce 1700 podnikl cestu na Východ francouzský botanik Joseph Pitton de Tournefort. Jednoho dne přistál se svými společníky na ostrově Mykonos. Mezi místními panoval velký neklid. Hovořilo se, že jeden ze zemřelých obyvatel vyšel z hrobu, a vyvolal mezi místními obyvateli paniku. Nazývali ho *vrykolakas*.¹³ V noci vnikal do domů, převracel nábytek, zhasínal světla a zezadu napadal lidi.¹⁴ Pojmenování *vrykolakas* je pojmenování upíra, které se používá v Řecku. Přestože se jedná o slovo odvozené od výrazu vlkodlak, popisuje mrtvého, který se v hrobě nerozložil, protože nezemřel ve smíru s pravoslavnou církví.¹⁵ *Vrykolakasem* se mohl člověk stát mnoha způsoby. Stávali se jím sebevrazi, nepomstěné oběti vraždy, děti počaté či zrozené v den velkého církevního svátku, zdánliví mrtví a křivopřísežníci.¹⁶ První místo mezi adepty však zaujímají především lidé vyobcovaní z církve. Literární historik Leo Allatios (1586-7669) popisuje *vrykolaka* jako: „Tělo člověka, který žil zlovolným a nemorálním způsobem, často toho, jenž byl svým biskupem vyobcován. Taková těla nepodléhají po pohřbu rozkladu a neobracejí se v prach.“¹⁷ Jakmile se dostane ven z hrobu, vydá se k nějakému domu, zaklepe tam na dveře a volá jménem někoho z těch, kdo tam bydlí. Jestliže dotyčná osoba odpoví „je ztracena a zajisté následujícího dne zemře. Neodpoví-li, je zachráněna.“¹⁸

Upíři se hojně vyskytovali i v německé jazykové oblasti. Byla zde rozšířena víra, že děti buď mrtvě narozené, nebo zrozené nikoli k věčnému životu (tj. nepokřtěné) se stávaly upíry kvůli své zoufalé touze žít. Proti těmto případům se používal ostrý kůl, kterým se

---

¹¹ Tamtéž, s. 14

¹² Dex Online. *Dex Online* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://dexonline.ro/definitie/strigoi>

¹³ BRACCINI, Tommaso. *Před Draculou: archeologie upíra*. Praha: Argo, 2014. s. 15. ISBN 9788025709368.

¹⁴ Tamtéž, s. 16

¹⁵ MAIELLO, Giuseppe. *Vampyrismus a Magia posthuma*. Praha: NLN, Nakladatelství Epoque, 2014. s. 158. ISBN 978-80-7425177-1.

¹⁶ MAIELLO, Giuseppe. *Vampyrismus v kulturních dějinách Evropy*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. s. 121. ISBN 80-7106-724-5.

¹⁷ Tamtéž, s. 122

¹⁸ Tamtéž, s. 122

probodla žena zemřelá při porodu i mrtvé dítě, uložené spolu s ní.¹⁹ Toto vyobrazení se poněkud odlišuje od předem zmíněných, jedná se však o jednu z mála zmínek, kdy se bytostí podobné upíru mohlo stát i dítě, a ne pouze dospělý. Také bylo zdokumentováno množství případů *revenantů*, neboli navrátilců, kteří už byli dospělými. Nejsou nepodobné již výše zmíněným příkladům z jiných zemí. Jako příklad bychom si uvedli případ vratislavského ševce, který se zhruba šest týdnů poté, co byl pohřben, začal znovu zjevovat ve své vesnici. Objevoval se v noci a lehával do postelí svých vybraných obětí. Svou oběť se pokoušel udusit a štípal je, což zanechávalo viditelné stopy na kůži, které byly patrné ještě následující den. Po exhumaci bylo jeho tělo shledáno v netknutém stavu, nerozložené a nepáchnoucí.²⁰ Předtím, než se v německy hovořících oblastech ujalo slovo upír, byly tyto bytosti označovány slovem *Nachzehrer*. Slovo je složeninou ze slov *Nacht* a *Zehrer* a znamená „noční pojídač“.²¹

Nachzehrer je mrtvý člověk, který ve svém hrobě přežvykuje a vydává přitom chrochtavý zvuk, podobný zvuku prasat. Žvýká roušku, rubáš, oblečení a vše, co se mu dostane do rukou. Jeho žvýkání údajně způsobovalo úbytek sil u lidí, kteří žili v jisté vzdálenosti od hrobu. Díky neustálému žvýkání sílil, opouštěl hrob a vydával se za další potravou, až byl tak silný, že mohl zaútočit i na živé.²²

Pro středoevropskou a také českou oblast je typická postava *mory*, která je obdobou upíra. Je to obvykle bytost ženského rodu. Zjevuje se v různých podobách, tlačí své oběti na prsou, až je zadusí, a to nejčastěji v noci. Mezi její oběti patří děti různého věku, dospělí i staří lidé. Obvyklou podobou *mory* je zjev mladé půvabné dívky. *Mora* však svého těla nevyužívá, naopak je v nočních hodinách opouští. Neměla sílu na to, aby prorazila dveře. Podle pověstí se protahovala škvírami, a tak se dostávala k lůžku oběti. Za nejúčinnější prostředek proti *moře* byl považován symbol pentagramu, lidově nazývaný „můří noha“²³

Výše zmíněné podoby upírů jsou odlišné, avšak spojuje je jedna společná vlastnost. Vracejí se ze svého hrobu, aby svým pozůstalým škodily. Ať už tím, že se zjevují svým přeživším, anebo pouze v honu za potravou. Zajímavým faktem je, že ani jeden z nich nelační po krvi, a většinou svým obětem toužili ublížit fyzicky, ať už štípáním nebo

---

¹⁹ Tamtéž, s. 98-99

²⁰ MAIELLO, Giuseppe. *Vampyrismus a Magia posthuma*. Praha: NLN, Nakladatelství Epoque, 2014. s. 100-101. ISBN 978-80-7425177-1.

²¹ MAIELLO, Giuseppe. *Vampyrismus v kulturních dějinách Evropy*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. s. 79. ISBN 80-7106-724-5.

²² Tamtéž, s. 79

²³ Tamtéž, s. 91-101

škrcením. *Vrykolakas* zabíjí své oběti slovem, nakažlivým dechem, rdoušením.²⁴ To by potvrdoval výše zmíněnou Vaillantovu teorii o tom, že slovo upír vlastně neobsahuje onen krvelačný prvek a tato vlastnost upíra se objevila až později.

2. Utváření archetypu postavy upíra

19. století bylo velice plodným obdobím pro literaturu s upířskou tematikou. Nina Auerbachová se o upírech 19. století vyjadřuje následujícím způsobem: „Nebyli těmi specializovanými bytostmi, rozpoznatelnými dle různých charakteristik, tak jak je známe dnes – s tesáky, exotickým přízvukem a excentrickým oděvem – a s mnoha slabostmi, které je činí zničitelnými.“²⁵

V této kapitole se zaměříme na tři rozdílné reprezentace upíra, které se zásadně zasadily o to, jakým způsobem je v současné době upír vyobrazován. Vždy si v krátkosti shrneme děj a poté se podíváme na to, jak je upír v daném díle charakterizován. Posléze vybereme nějaké nejtýpicetější atributy, které později použijeme pro srovnání s analyzovanými upíry v teoreticko-analytické části práce.

2.1 John William Polidori „Upír“

*Jeho zrak, ačkoli sám o sobě nebyl nijak pronikavý,
se dokázal při pohledu do očí druhého provrtat až do jeho duše*
J.W. Polidori

Za průkopníka, nebo dokonce zakladatele upířské literatury lze považovat Johna Williama Polidoriho²⁶, který je autorem krátké povídky *Upír*. Povídka byla vydána poprvé v roce 1819 v Londýně.

---

²⁴ BRACCINI, Tommaso. *Před Draculou: archeologie upíra*. Praha: Argo, 2014. s. 124. ISBN 9788025709368.

²⁵ AUERBACH, Nina. *Our vampires, ourselves*. Chicago: The University of Chicago Press, 1995, str. 13 „They were not they specialize creatures we know today, recognizable by distinguishing characteristics – fangs, fruity accents, eccentric clothes – and killable by experts on their many limitations.“

²⁶ J.W. Polidori (7.9. 1795 – 24.8.1821) byl anglický básník, prozaik a lékař. Jeho nejvýznamnějším díla je novela *Upír*, která byla poprvé vydána pod jménem Lorda Byrona, a novela *Deník*.

Hlavní postavou povídky je Aubrey, který se seznámí s Lordem Ruthvenem na jedné společenské události v Londýně. Téměř ihned souhlasí s tím, že s Ruthvenem procestuje Evropu. Krátce poté, co přicestují do Říma se Aubrey dozví, že Ruthven svedl dceru jejich společného známého. Tento čin zavrhne a sám pokračuje ve svých cestách do Řecka, kde se zamiluje do dcery majitele hostince Ianthe. Jejich vztah však nemá dlouhého trvání, neboť Ianthe najdou jednoho dne zavražděnou. Příčinou smrti je hluboká rána na krku. Celé město věří, že jejím vrahem je upír. Tato nešťastná událost se stane krátce poté, co se v oblasti objeví Lord Ruthven a Aubrey se s ním usmíří. Společně pokračují ve svých cestách, ale jsou jednoho dne napadeni bandity, které Ruthvena smrtelně zraní. Ještě, než zemře, přinutí Aubreyho přísahat, že o Ruthvenovi a jeho smrti nepromluví přesně rok a jeden den. Aubrey souhlasí a Ruthven posléze umírá. Aubrey se krátce poté vrátí domů do Londýna. K jeho nesmírnému překvapení se nedlouho poté znovu objeví i Lord Ruthven, tentokrát však pod zcela jinou identitou a připomene Aubreymu jeho přísahu. Ruthven začne romantický vztah s Aubreyho sestrou, který i přes Aubreyho velkou snahu vyústí ve sňatek přesně rok a den po Ruthvenově smrti. Aubrey napíše své sestře zoufalý dopis, kde vše vysvětluje, protože má obavy, že nebude moci vše sdělit osobně, neboť se obává o svůj život. Dostane se do sporu s Ruthvenem a praskne mu krevní cévka. Jeho zdravotní stav se rapidně zhoršuje, ale přesto stačí celý příběh vypovědět. Nikdo už však nevěstu nestačil varovat, provdala se za Ruthvena a ráno po svatební noci našli v posteli pouze její odkrvené tělo a Lord Ruthven navždy zmizel neznámo kde.

O vnější charakteristice upíra se v povídce příliš nedozvíme. Víme pouze, že se jedná o anglického šlechtice Lorda Ruthvena, který je popisován jako bledý člověk se nevýraznými šedými očima, které se však dokáží provrtat přímo do duše.²⁷ Nemá žádné zvláštní nadpřirozené schopnosti. Dokonce se volně pohybuje ve slunečním svitu a cestuje do prosluněných jižních oblastí. Jedinými speciálními schopnostmi jsou nesmrtelnost a touha po krvi. Nejedná se však o krvežíznivé monstrum, nýbrž o inteligentního a

---

²⁷ POLIDORI, John William. *Upír*. In: KORBAŘ, Tomáš (ed.). *Rej upírů*. Str. 10.

charismatického svůdce. Vůči lidem je nevšímavý a tím fascinuje všechny ve svém okolí, kteří zápasí o jeho přízeň.²⁸ Již při prvním setkání je Aubrey k Ruthvenovi přitahován, neboť jím nesmírně fascinován a snaží se ho lépe poznat. Posléze toleruje i většinu jeho rozmarů a jen s velkým sebezapřením si začne uvědomovat, že z něj Ruthven postupně vysává životní energii. Zatímco Aubrey v jeho přítomnosti chřadne a projevuje se to i na jeho psychickém stavu, Ruthven prosperuje.

Zajímavým faktem je, že nikdy není přímo řečeno, že Lord Ruthven je oním upírem z názvu povídky. K tomuto závěru dospějeme na základě různých aluzí, kterými je povídka prostoupena. Vždy, když se Lord Ruthven někde objeví, dojde v krátké době poté k tragédii. Nejdříve je zavražděna Aubreyho milá Ianthe, poté i jeho sestra.

Povídka *Upír* je výjimečná nejen tím, že byla jedním z prvních děl, kde se vyskytuje postava upíra. Přinesla však i následovně často používanou podobu *upíra svůdce*. Ruthven si vždy vybral nějakou oběť, dvořil se jí až do takové míry, že došlo k sňatku a až poté z ní vysál životní energii. Snad pro něho byl tento způsob získávání obětí zábavným lovem a užíval si vztah mezi skrytým predátorem a okouzlenou obětí. Nebo se snad jedná o zvláštní druh upíra, pro něhož je tento druh chování typický. Ianthe Aubremu vyprávěla příběh o upírovi který si „každoročně prodlužoval svou existenci zmařením života krásné ženy.“²⁹ Tím se lišil od upírů z folkloru, kteří se vraceli, aby trápili svou rodinu. Ruthven si své oběti pečlivě vybíral, s největší pravděpodobností na základě jejich vzhledu a také proto, aby ublížil Aubreymu. Více než o samotnou krev, coby zdroj životní síly šlo o zábavný způsob lovu oběti. To je dalším paradoxem upíra Ruthvena. Svým chováním dovolil, aby si Aubrey myslel, že jsou přátelé a že jsou si blízcí. Procestovali spolu Evropu a zažili mnohá dobrodružství, která toto pouto zdánlivě upevnilo. Ruthven toho využil i tak, že donutil Aubreyho přísahat, že rok a den pomlčí o jeho osobě i smrti a tím mu ve své podstatě pomohl zamaskovat jeho upírství.

Typickými znaky tohoto upíra, které budou později důležité pro naši analýzu, jsou, že je **bledý** a má **výrazné oči**. Patří mezi **aristokraty**, je **pohledný** a lidi ve svém okolí k sobě téměř **magicky přitahuje**. Živí se **krví** a **nevadí mu sluneční svit**.

---

²⁸ Tamtéž, s. 10

²⁹ Tamtéž, s. 14

2.2 Joseh Sheridan Le Fanu: „Carmilla“

*Bez sebe radostí jsem se k ní rozeběhla.
Objala jsem ji a zasypala nesčetnými polibky.
J.S. Le Fanu*

Gotická novela *Carmilla* irského spisovatele Josepha Sheridana Le Fanu³⁰ je považována za další stěžejní dílo upíří literatury, která měla silný vliv na formování současné podoby postavy upíra. Novela byla poprvé publikována v roce 1872.

Vypravěčkou je dívka Laura, která vzpomíná na události, které se udály přibližně deset let před dobou, kdy Laura začne své vyprávění. Laura žije se svým otcem a dvěma guvernankami na zámku ve Štýrsku. Když jí bylo šest let, zdál se jí sen o krásné ženě, která v noci přišla k její posteli. Vzbudila se plná děsu a tvrdila, že ji žena kousla na hrudi, ačkoliv na těle neměla žádné známky. O dvanáct let později se nedaleko od hradu stane nehoda kočáru, ve kterém cestuje mladá dívka Carmilla se svou matkou. Carmilla je při nehodě zraněna a zůstane na zámku, kde se zotavuje, zatímco její matka pokračuje nadále v neodkladné cestě. Předtím, než se vypraví na cestu, rázně všem sdělí, že její dcera nepodá žádné informace o své rodině, minulosti nebo o své osobě. K nesmírnému údivu ji Laura pozná ze svého snu. Carmilla přizná, že měla podobný sen. Během pobytu na zámku je Carmillino chování skutečně zvláštní. Většinu dne prospí, jednou je nesmírně malátná a posléze plná energie, nikdy se neúčastní modliteb a bývá spatřena, jak po nocích náměsíčně opouští své komnaty. I přes to, že jsou si Laurou blízké a Laura naléhá, neprozradí Carmilla nikdy žádnou informaci o své osobě.

V okolních vesnicích začínají záhadně umírat mladé dívky. A Laura mívá noční můry o velké kočce, která ji v noci navštívuje a kouše ji na hrudi, poté se kočka promění v ženskou postavu a zmizí. Laura je po dobu Carmilliny návštěvy nemocná a vysílená. Aby se jí ulevilo, vydá se

---

³⁰ Joseph Thomas Sherida Le Fanu (28.4.1814 – 7.2.1873) byl irský prozaik, básník a dramatik, jeden za zakladatelů hororového žánru. Mezi jeho nejznámější díla patří *Carmilla* a povídkový sbor *V temném zrcadle*.

s ní její otec na cesty. Při nich potkají Generál Spielsdorfa, který jim vypráví podivný příběh. Jeho nedávno zesnulá neteř Bertha na jednom bále potkala krásnou mladou ženu jménem Millarca. Dívky se spřátelili a Millarca zůstala na návštěvě. Během návštěvy Bertha onemocněla podobnými příznaky, které trápí i Lauru. Generálovi došlo, že Berthu v noci navštěvuje upír. V noci počkal v jejím pokoji a vyčkával návštěvy černé kočky, která se zakousla do krku jeho neteře. Generál na ní zaútočil a kočka se změnila v Millarcu, která vzápětí uprchla zamčenými dveřmi. Bertha do rána zemřela. Krátce poté se objeví i Carmilla, v níž generál pozná Millarcu a vzájemně se napadnou. Carmille se podaří uprchnout. Generál vysvětlí, že Carmilla je ve skutečnosti Mircalla a že jméno je Carmilla je anagramem jména upírky Mircally, hraběnky z Karnsteinu.

Skupinka se rozhodne pátrat po hrobu upírky a za pomoci Barona Vordenburga se jim podaří hrob najít. Když otevřou hrob, naleznou v něm tělo Carmilly/Mircally/Millarcy ponořené v krvi, lehce dýchající. Probodnou jí srdce kulem a useknou jí hlavu. Poté tělo spálí na popel, který vhodí do řeky. Laura se prožitého traumatu již nikdy zcela nevzpamatuje.

Carmilla je považována za první ženskou upírku v upíří próze tudíž vzorem pro další ženské postavy upírů. Jedná se o starodávnou upírku, která se skrývá za anagramy svého pravého jména. Její zvláštností je, že jejími oběťmi jsou ženy, se kterými nejprve naváže blízký přátelský vztah. Ačkoliv to není nikdy explicitně zmíněno, vztahy s jejími oběťmi vyznívají téměř jako milenecké.

V příběhu je popisována jako velice krásná a okouzující:

„Byla štíhlá a neobyčejně půvabná. Její pohyby byly malátné – dokonce velmi malátné. (...) Měla hebkou, nádhernou pleť a drobný a krásně utvářený obličej; její vlasy byly prostě nádherné, ještě nikdy jsem neviděla krásnější.“³¹

Ačkoliv je popisována jako velmi bledá, nezdá se, že je to jejich charakteristickým znakem. Laura se v závěru příběhu podrobněji zabývá upíry a k jejich bledosti se vyjadřuje následujícím způsobem:

---

³¹ LE FANU, Sheridan. *Carmilla*. In: KORBAŘ, Tomáš (ed.). *Rej upírů*. Str. 61.

„Jen mimochodem chci upozornit, že smrtelná bledost připisovaná tomuto druhu mrtvých vstávajících z hrobu je pouhým melodramatickým příkrášlením. Upíři, ať už leží v hrobě, nebo jsou mezi lidmi, vypadají vždy zcela zdravě.“³²

Laura ji popisuje jako upřímnou, avšak zdrženlivou. Carmilla většinu dne prospí a nikdy nejí, postačí jí pouze šálek horké čokolády. Své oběti navštěvuje v jejich snech a bere na sebe podobu černé kočky. Oběť pak postupně chřadne, až zemře a může se proměnit v upíra. Carmille pouhé noční navštěvování své oběti nestačilo. Většinou se dostala do přízně rodiny své oběti a trávila s nimi mnoho času. Často se jednalo o rodiny, které žily poměrně daleko od civilizace, a tudíž byly dívky osamocené a toužily po společnosti vrstevnice. Ke své oběti si navíc vytvořila tak silné pouto, až to evokovalo lesbický vztah.

„K některým lidem jsou upíři mocně přitahováni citem, který silně připomíná milostnou vášeň. V takových případech pak sledují svůj cíl s nevyčerpatelnou trpělivostí a lstivostí, protože přístup k určité oběti může být ztížen nesčetnými překážkami. Upír neustane, dokud neukojí svou vášeň a nevysaje oběti z žil poslední kapku krve. Jenže v těchto případech si pěstuje a prodlužuje svou vražednou rozkoš s epikurijskou rafinovaností a zvyšuje ji postupně se stupňujícím, dovedným dvořením.“³³

Další zajímavostí bylo, že si Carmilla vybírala dívky, které pocházely, stejně jako ona sama, z rodu Karnsteinů. Jak Laura, tak Bertha, která byla Carmillinou předchozí obětí, pocházely z matčiny strany z toho starodávného rodu. Tato teorie by odpovídala chování folklorních upírů, kdy se navrátilce vrátil proto, aby škodil své vlastní rodině.

Carmillu můžeme považovat za upíra, kterého bychom nazvali „příteľkyně a milenka“. Svou oběť Lauru lákala sladkými povzdechy: „Ráda bych věděla, zda jste také vy tak podivně přitahována ke mně jako já k vám? Ještě nikdy jsem neměla příteľkyni – najdu ji tedy teď?“³⁴ Na rozdíl od Ruthvena, který lovil ženy a zároveň vysával svého přítele tím, že ho k sobě připoutal přísahou, Carmilla si vybírá pouze ženy. V jejím zájmu o oběti je patrná i jistá dávka erotické přitažlivosti. Zajímavé však je, že tento blízký vztah navazuje pouze s dívkami z vyšších společenských kruhů. Loví a krmí se i na obyčejných vesnických dívkách, ale zamilovává se pouze do dívek z vyšší společnosti, jakými byly Laura a Bertha.

Dílo je odlišné i tím, že se v něm setkáváme s podrobným popisem způsobu zabití upíra.

---

³² Tamtéž, s. 101

³³ Tamtéž, s. 102

³⁴ Tamtéž, s. 60

„Mrtví tam začali vstávat z rakví, pane; některé se podařilo vysledovat až k jejich hrobům, tam je podrobili obvyklým procedurám, usvědčili je a obvyklým způsobem zničili; sťali jim hlavu, srdce jim probodli kulem a všechno spálili.“³⁵

V knize vystupuje postava barona Vandenburga, který je považován za velkého znalce upírů. Celá poslední kapitola novely působí jako vědecká studie pojednávající o upírech. Dozvídáme se o jejich vlastnostech a o teorii jejich vzniku. Upíry studuje s téměř vědeckým zájmem. V kapitole nalezneme i seznam knih, které kapitole dodávají na vážnosti a toto propojení reality a fikce způsobuje, že existence upírů je považována téměř za fakt a nikoli pověru. „Ovládal až do nejmenších podrobností všechna významná i běžná díla z tohoto oboru: *Magia Posthuma*, *Phlegon de Mirabilibus*, *Augustinus de Cura pro Mortuis*, *Philosophicae et Christianae Cogitationes de Vampiris* od Johanna Christofera Harenberga.“³⁶ Na základě tohoto výčtu knih se dá usoudit, že Le Fanu byl obeznámen s upířským folklorem evropských zemí, ze kterých při psaní *Carmilly* čerpal.

Typickými znaky upíra zde jsou **bledost**, **krása**, **elegance**, příslušnost ke **šlechtickému** rodu, živí se **krví**, nevdí mu **denní světlo**, lze ho **zabít probodnutím srdce** nebo **setnutím hlavy**.

2.3 Bram Stoker: „Dracula“

Hrabě Drákula je pravděpodobně jednou z neznámějších literárních postav upíra. Zároveň se jedná o dílo, které pojetí postavy značně mění. Mocná ho definuje následujícím způsobem: „Z Anglie, země s největší hororovou tradicí, vzešlo další přelomové dílo žánru Drakula (1897) B. Stokera³⁷, který rozvinul příznačný typ upíra. Toto dílo se stalo téměř normou pro užití upířského motivu, upevňovanou prostřednictvím řady adaptací.“³⁸ Epistorální román byl poprvé vydán roku 1897 a jeho autorem je irský spisovatel Bram Stoker.

Mladý anglický právní Jonathan Harker cestuje do Transylvánie, aby dořešil koupi nemovitosti pro jistého hraběte Drákulu. Místní ho varují před návštěvou, dávají mu krucifixy a jiné amulety proti zlu. Při cestě na

³⁵ LE FANU, Sheridan. *Carmilla*. In: KORBAŘ, Tomáš (ed.). *Rej upírů*. Str.102.

³⁶ Tamtéž, s. 100

³⁷ Bram Stoker byl (8. 11. 1847 – 20. 4. 1912) byl irský spisovatel a divadelní kritik. Jeden ze zakladatelů žánru upíří literatury. Z jeho díla je nejvýznamnější román *Drákula* z roku 1847.

³⁸ MOCNÁ, Dagmar a PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Litomyšl: Paseka, 2004. s. 254. ISBN 80-7185-669-X.

hrad je jeho povoz napaden vlky. Hrabě Drákula se mu zpočátku zdá jako podivný, avšak vzdělaný gentleman. Avšak již za pár dní si Jonathan uvědomí, že je na hradě vězněm. Začíná si všímat, že hrabě má nadpřirozené schopnosti a je napaden třemi upírkami. Drákula je odežene s tím, že Harker patří pouze jemu. Harkerova snoubenka Mina mezitím doma v Anglii navštíví svou přítelkyni Lucy. Během návštěvy ztroskotá na pobřeží loď, kde je jediným přeživším pasažérem velký černý pes, který ihned uprchne do lesa. Loď je plná beden se zeminou z hradu Drákula. Krátce poté začne Lucy být náměsíčná a vídá temnou postavu s rudýma očima. Lucy je stále bledší a bledší a velmi slábne. Na krku má dvě červené tečky, o jejichž původu nikdo netuší. Její lékař si na pomoc pozve profesora Van Helsinga. Ten, poté co Lucy prohlédne, nařídí, aby celý její pokoj ověsily česnekem. To sice na krátkou dobu zabere, avšak její matka česnek z pokoje odstraní. Jednoho večera do domu vtrhne vlk a Lucy prokousne hrdlo. Po její smrti rozhodne Van Helsing, že je Lucy „nemrtvá“ a musí být zneškodněna. Probodnou jí srdce, useknout hlavu a ústa naplní česnekem.

Mína, která byla mezitím v Rumunsku, neboť se objevil Jonathan, se s ním nyní vrací do Anglie. Oba se přidají do Van Helsingova týmu a pokoušejí se najít způsob, jak se dostat k Drákulovi a zabít ho. Dostanou se k bednám s hlínou, v nichž Drákula tráví noci. Drákulův služebník Renfield však pomůže Drákulovi proniknout blíže k Míne a ta se postupně začne měnit v upíra. Ostatním se podaří zneškodnit bedny s hlínou a Drákula prchá zpět do Transylvánie. Van Helsing se vydá za ním a vezme Mínu s sebou. Na Drákulově hradě zabíjí tři upírky a okolo vstupu rozmístí ochranné talismany. Jonathan a ostatní mezitím pronásledují Drákulovu loď. Poté, co je jeho rakev přemístěna na povoz, podaří se jim ho přepadnout. Drákulu zabijí a Mínu osvobodí od kletby.

Ačkoliv je možné se Drákulou setkat pouze na malém počtu stran knihy, je vždy nějakým způsobem přítomen v celém díle. Je popisován jako vysoký starý muž, hladce oholený, až

na dlouhý bílý knír a od hlavy k patě oděný celý černě.³⁹ Jeho obličej připomínal obličej dravého ptáka: dravčí úzký nos, vysoké klenuté čelo, vlasy kolem spánků řídké. Obočí měl velmi husté, nad nosem téměř srostlé. Ústa byla pevná, dost krutá a s neobyčejně ostrými bílými zuby, které přečnivaly přes rty, které byly nesmírně rudé. Uši měl bledé a nahoře trošku zašpičatělé, bradu širokou a masivní a tváře pevné, i když hubené. Ruce měl bílé a jemné a uprostřed dlaní mu rostly chloupky. Nehty měl dlouhé a velmi ostře zastřižené.⁴⁰ Dále se dozvídáme, že nevrhá stín, nesnáší česnek a náboženské symboly. Dokáže se proměnit v netopýra, ve vlka a k přežití potřebuje svou rodnou půdu, ke které je tímto připoután. Navzdory zažitým představám mu nevádí sluneční svit. Drákulův vzhled se však v průběhu času mění. Když se napije krve, vypadá ihned zdravěji. „vypadal, jako by omládl; bílé vlasy a knír změnilly barvu – teď byly už jenom našedlé, tváře měl plnější a bílou pleť prosvítal rubínově červený podklad. Ústa rudější než jindy, protože rty měl potřísněny kapkami čerstvé krve.“⁴¹

Drákula se od Ruthvena a Carmilly velmi liší. Ačkoliv se také jedná o nesmírně starého upíra, nedaří se mu zapadnout. Je cizincem z daleké země, a navíc se mu nedaří držet krok s dobou, ačkoliv se o to snaží. Často proto působí zvláště, možná až jako vetřelec. Ve své vlastní zemi je obávaný a v Anglii se ho od samého začátku snaží zabít. Není přátelským upírem svůdcem, nebo přítelem, je pouze nebezpečným predátorem, před kterým se dá jen velmi těžko uniknout.

Jak Ruthven, tak Carmilla si ke svým obětem vybudovali nějaký vztah. Pro Drákulu jsou jen zdrojem potravy a života. Netouží po přátelských vztazích ani intimitě. Je spíše krutý dravec, starobylý vetřelec z jiného světa, který se svých obětí zmocní agresivním způsobem. Přestože se snaží přizpůsobit a mění kvůli tomu i svůj vzhled – razantně omládne – je vždy temným outsiderem. Nestojí o přátele, pouze o služebníky, které připraví o rozum a jsou mu zcela lhostejní. Někdy se chová téměř, jako by se považoval za boha.

„Všechny tyto životy ti dám, a mnoho dalších a větších ti budu dávat po nespočetná staletí, jestliže přede mnou padneš na kolena a budeš mě uctívat.“⁴²

---

³⁹ STOKER, Bram a KORBAŘ, Tomáš. *Dracula*. Praha: Práce, 1991. s. 15. ISBN 80-208-0211-8.

⁴⁰ Tamtéž, s. 17

⁴¹ Tamtéž, s. 51

⁴² Tamtéž, s. 183

Těmito slovy slibuje Renfieldovi nesmrtelnost na oplátku za to, že ho bude uctívat a sloužit mu. Působí to téměř jako jakýsi přijímací rituál do tajemného náboženství.

Vzhledem k tomu, že se o Drákulovi dozvídáme prostřednictvím Jonathanových dopisů, nemůžeme si být jistí, zda jsou veškeré jeho vlastnosti pravdivé. Jonathan, coby vypravěč, poskytuje pouze omezenou perspektivu a mnohá fakta o Drákulovi objevuje pouhou náhodou a nebývá si často jistý tím, zda něco ve skutečnosti viděl, jak by tomu bylo, kdyby byl vševědoucím vypravěčem. Navíc z něho má strach, a to může mít vliv na to, jakým způsobem ho vnímá.

Drákula se svými předchůdci některé znaky i sdílí, není pouze naprosto odlišný. Stejně, jako Carmilla i Ruthven, pochází Drákula ze šlechtického rodu a sdílí s nimi bledost pokožky. Je stejně šarmantní a manipulativní jako Ruthven. Vyhýbá se běžné stravě jako Carmilla. S tou sdílí i způsob smrti. Nevadí mu denní světlo, přichází však o své nadpřirozené schopnosti. Silná inspirace *Carmillou* je patrná i v jiných částech díla. Postava Van Helsinga je silně inspirovaná baronem Vordenburgem. Oba k upírům přistupují vědecky a disponují velkým množstvím znalostí. V *Carmille* je zmíněno několik spisů, které skutečně existují, zatímco deníková forma, kterou byl Drákula napsán, také navozuje atmosféru reality a nutí čtenáře věřit tomu, že čte o událostech, které se skutečně staly.

Typickými znaky upíra zde jsou **bledost, pití krve, snášenlivost světla** ale oslabení magických schopností, **proměna v jiné zvíře**, příslušnost ke **šlechtě**, **pití krve** ho omlazuje.

Román zaznamenal u čtenářů obrovský úspěch. Drákula se tak stal základem pro stereotyp upíra, ze kterého pozdější autoři nějakým způsobem vycházeli. Je téměř nemožná najít nějakou pozdější literaturu nebo jiné vyobrazení upíra, které by z Drákuly nevycházela, dále jej nerozvíjela anebo na něj nenavazovala. Stejně tak tomu je s největší pravděpodobností i v dílech pro děti a mládež, v nichž se pokusíme tento archetyp vyzorovat a postihnout.

2.4 Shrnutí typických znaků upíra

V následující podkapitole si shrneme několik typických znaků upíra, které budeme hledat v analyzovaných knihách a posléze budeme popisovat, zda je moderní upíři nadále

vykazují nebo jakou prošli transformací. Upíra nazýváme tradičním a vykazuje následující znaky, které bylo možné nalézt u upírů, které považujeme za předobraz vytvořeného archetypu

- pochází ze šlechtického rodu;
- má bledou pokožku;
- žíví se krví;
- dokáže se proměnit v netopýra nebo jiné zvíře;
- spí v rakvi;
- je krásný;
- lze ho zničit probodnutím srdce kůlem nebo useknutím hlavy;
- toleruje do určité míry sluneční světlo.

Strach upírů ze slunečního svitu je produktem jejich filmového ztvárnění. Je to však natolik rozšířená slabost upírů, že předpokládáme, že většina upírů v knihách pro děti bude mít na sluneční svit alespoň lehkou alergii. Z tohoto důvodu uvádíme pouze určitou míru tolerance, ačkoliv většina předem zmíněných upírů neměla s pobytem na slunečním svitu žádný problém. Předpokládáme, že se tento charakteristický upíří rys objeví v analyzovaných knihách jako jeden z nejčastěji zmiňovaných.

3. Literatura pro děti a mládež. Vymezení základních definic a pojmů s odkazy na zkoumanou problematiku

Jak jsme již nastínili v úvodu práce, budeme se zabývat analýzou děl literatury pro děti a mládež. K tomu je však potřeba, abychom se blíže seznámili s LPDM a její definicí. Jedná se však o relativně mladý literárně vědní obor a z toho důvodu zatím neexistuje sjednocená terminologie. Je tedy téměř nemožné najít takovou definici, která by vše dokonale shrnula a byla univerzálně platná. Většina definic vychází z toho, že LPDM je soubor textů, které mají nějaké společné shodné rysy a jsou cílené na čtenáře, kteří ještě nedosáhli dospělého věku.

Všeobecně může být termín LPDM použita jako jakýsi nadřazený pojem pro literární díla, která byla napsána dospělými autory a jsou určena pro nedospělé čtenáře – kteří je přijímají buď v roli posluchače, nebo v roli čtenáře. Řadí se do ní téměř všechny žánry, které se vyskytují i v literatuře pro dospělé čtenáře. Zahrnuje tedy široké spektrum médií od obrázkových knih pro malé děti, přes komiksy, časopisy a romány až po přepracování děl, určených původně pro dospělé tak, aby byla vhodná pro mladé čtenáře.⁴³

Hans-Heino Ewers popisuje literaturu pro děti a mládež jako: „die Gesamtheit der von Kindern und Jugendlichen tatsächlich konsumierten Literatur.“⁴⁴ Definiuje ji tedy jako literaturu, která je opravdu čtena dětmi a mládeží.

Termín LPDM slouží podle Klause Doderera⁴⁵ jako označení pro všechny texty, které jsou vytvořeny výslovně pro děti a mládež a zároveň i texty, které děti a mládež čtou, ačkoliv nebyly vypracovány přímo pro ně. Zahrnuje sem i noviny a školní učebnice.

Podle Bučková představuje LPDM: „subsystém všeobecně chápaného pojmu literatura, jenž je podmíněný specifickou skupinou adresátů, kteří dosud nedosáhli dospělosti.“⁴⁶

---

⁴³ KÜMMERLING-MEIBAUER, Bettina: *Kinder- und Jugendliteratur : Eine Einführung*. Darmstadt : WBG, 2012. s.9-11. ISBN 978-3-534-23546-9.

⁴⁴ LANGE, Günter. *Taschenbuch der Kinder- und Jugendliteratur*. 4. unveränderte Aufl. Auflage. Baltmannsweiler : Schneider Verlag Hohengehren, 2005. 565 s. ISBN 3896769472.

⁴⁵ Doderer, K.: *Lexikon der Kinder- und Jugendliteratur: Personen -, Länder- und Sachartikel zu Geschichte und Gegenwart der Kinder- und Jugendliteratur*. Weinheim und Basel: BeHz Verlag, 1984. s.161-162. ISBN 3-407-56520-8.

⁴⁶ BUČKOVÁ, Tamara. *Interkulturní didaktika cizojazyčné literatury: kontexty a perspektivy: se zaměřením na německy psanou literaturu pro děti a mládež a zřetelem k tématu 2. světové války*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2020. ISBN 978-80-7603-183-8.

Podle Bettiny Kümmerlingové-Meibauerové lze literaturu pro děti a mládež definovat na základě Ewersových (Ewers 2000) teorií třemi způsoby: “(a) literatura, která dětem a mládeži zprostředkovává hodnoty a vědomosti nutné pro jejich výchovu (výchovná a socializační literatura), (b) literatura, která se na základě modelu o věkových stádiích ve vývojové psychologii vhodně přizpůsobuje jazykovým, intelektuálním a kognitivním schopnostem dětí a mládeže (literatura přiměřená/vhodná pro děti a mládež), (c) literatura, která slouží k osvojení literárních pravidel, v případě dětské literatury se vyznačuje specifickými znaky jako jednoduchost, redundance anebo napodobení ústního vyprávění (literatura pro začátečníky nebo vstupní literatura), v případě literatury pro mládež usnadňuje mládeži přechod k literatuře pro dospělé (přechodová literatura).⁴⁷

Z těchto výše uvedených definic lze tedy LPM popsat jako literaturu různých žánrů, která je díky svým specifickým vlastnostem určena dětem a mládeži, nebo se jedná o literaturu, kterou si děti a mládež na základě svých zájmů sami zvolí k četbě, ačkoliv pro ně není primárně určená. Zároveň se jedná o literaturu, která je nějakým způsobem modifikována tak, aby byla přiměřená schopnostem dítěte, které jsou určeny jeho věkem či jeho vyspělostí.

I přes svou nejednotnost co se týče definice, je však LPDM předmětem vědeckého literárního bádání a neustále vznikají nové studie a teorie. Hlavní předmětem těchto zkoumání jsou převážně **specifické rysy** LPDM, kterými se tato literatura odlišuje od literatury určené dospělým čtenářům. Těchto odlišných znaků je celá řada. Její největší zvláštností je, že se přizpůsobuje psychickým možnostem dítěte a jeho potřebách. Podle Peterky usiluje o přístupnost, přitažlivost i podnětnost ve vztahu k určitému věku.⁴⁸ Je tedy nutné, aby autor prokázal dostatečný talent k porozumění dítěti tak, aby ho dokázal vytvořit takové prostředí, které dokáže dítě zaujmout a zároveň pochopit. Toho lze

---

⁴⁷ KÜMMERLING-MEIBAUER, Bettina: *Kinder- und Jugendliteratur : Eine Einführung*. Darmstadt : WBG, 2012. s.13. ISBN 978-3-534-23546-9. „(a) Literatur, die für die Erziehung des Kindes oder Jugendlichen unabdingbaren Werte und Kenntnisse vermittelt (Erziehungs- oder Sozialisationsliteratur), (b) Literatur, die sich gemäß den Vorstellungen einer entwicklungspsychologischen AltersstufenTheorie an das Sprachvermögen, die intellektuellen und kognitiven Fähigkeiten sowie die Bedürfnisse des kindlichen und jugendlichen Lesers anpasst (kind- und jugendgemäße Literatur), (c) Literatur, die der Aneignung literarischer Regeln dient und sich hinsichtlich der Kinderliteratur durch spezifische Merkmale wie Einfachheit, Redundanz und Nachahmung mündlichen Erzählens auszeichnet (Anfängeroder Einstiegsliteratur), hinsichtlich der Jugendliteratur dem Jugendlichen den Übergang zur Erwachsenenliteratur erleichtern soll (Übergangsliteratur).

⁴⁸ PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. 3. vyd. Jiloviště: Mercury Music & Entertainment, 2007. s.276. ISBN 978-80-239-9284-7.

dosáhnout i jistými modifikacemi, které nejsou vždy typické pro knihy určené pro dospělé. Díla LPDM mají jasnou a **přehlednou kompozici, kratší rozsah, jazyk přiměřený věku čtenářů**, bývá použita větší **velikost fontu** a jiné **řádkování**, než jednoduchá, zpracovávají se odlišná témata, **uzpůsobují se konce**. Na rozdíl od děl určených pro dospělé, bývají knihy pro malé čtenáře, doprovázeny **ilustracemi**, jejich hlavní funkcí je vystihnout text a vypíchnout nejdůležitější okamžiky děje.

Nyní se pokusíme získané poznatky o LPDM najít v analyzovaných knihách. Jedná se o texty, které byly vytvořeny přímo pro dětské čtenáře. Na mnohých z nich lze nalézt doporučení, pro kterou věkovou kategorii jsou vhodné. Každé z nich vykazuje prvky odlišných žánrů – fantasy, hororu, pohádky či detektivního příběhu. Všechna mají jasnou a přehlednou kompozici, nejsou nijak rozsáhlá – maximálním rozsahem je 156 stran. V knihách je použit font větší velikosti a zvětšené řádkování. Jazykově jsou přiměřené nižšímu věku čtenářů – obsahují krátké věty, jednoduchou slovní zásobu a kapitoly jsou krátké. Všechny jsou doplněné četnými ilustracemi a někdy jsou stránky podbarvené černě, aby navodily atmosféru tmy.

3.1 Funkce literatury pro děti a mládež

LPDM plní mnoho funkcí. Mezi nejzákladnější patří **estetická, imaginativní, poznávací a didaktická**. Za nejdůležitější je považována funkce estetická. „Estetická funkce působí jako vnímání krásy, dokonalosti a originality formy, jazyka a stylu, jako podněcování obrazotvornosti, fantazie a tvořivosti. Je dominantní a nezastupitelná, integruje působnost všech ostatní funkcí mimoestetických.“⁴⁹ Působí hlavně na emoce čtenáře a díky ní pociťuje pocit krásna. **Imaginativní funkce** pomáhá rozvíjet hravost a fantazii čtenáře. Formuje jeho představivost, odkrývá nové perspektivy a formuje jeho vnímání. Funkce **poznávací** napomáhá rozšiřovat obzory a znalosti dětského čtenáře. Pokouší se ho naučit něco nového či poskytnout nové perspektivy. **Didaktická** funkce se podílí na rozvoji hodnotové orientace, emocionality a sociálních dovedností. Jejím úkolem je působit na čtenáře tak, aby se nějakým způsobem rozvíjel a byl rozvinut jeho potenciál. Ukazuje mu, jaké chování je žádoucí a vhodné. Na rozdíl od literatury pro dospělé má didaktická funkce

---

⁴⁹ TOMAN, Jaroslav. *Dětské čtenářství a literární výchova*. Brno: CERM, 1999, s. 6. ISBN 80-7204-111-8.

v LPDM větší význam, jelikož si dětský čtenář hodnoty teprve utváří a je tedy více ovlivnitelný než dospělý čtenář, u kterého už k nastavení hodnot došlo.⁵⁰

V knihách s upří tímatickou lze vyzorovat většinu zmíněných funkcí. Nejvíce převažujícími však jsou funkce estetická, imaginativní. Didaktická a poznávací funkce hraje pouze vedlejší roli. Asi nejvýznamnější zastoupení má funkce imaginativní, neboť v příběhu figurují nadpřirozené bytosti, které je nutné si představit, neboť nemusí mít nějakou reálnou předlohu. Čtenář je tak nucen spoléhat převážně na svou představivost. Nejčastěji se setkává s bytostmi, které žijí v jiném světě, nežli on, je to svět neznámý, ale je mu v příběhu zprostředkován a tím mu jsou rozšiřovány obzory a také nové perspektivy ohledně odlišného způsobu jejich životů. Didaktická funkce bývá vyjádřena mnoha způsoby, i upří hrdina mívá nějaké problémy a určitým způsobem je musí řešit, učí tím čtenáře mnohým sociálním dovednostem a zprostředkovává mu určité vzorce chování, jimiž se můžou inspirovat ve skutečném životě.

3.2 Dělení textů v rámci LPDM

Texty LPDM je možné rozdělit do několika kategorií. V německojazyčných zemích je systém dělení poměrně propracovaný a bere v úvahu hned několik hledisek. Podle Bučkové a Ewarse lze texty rozdělit do tří kategorií, podle toho komu jsou díla adresována.⁵¹ Uvedeme zde rozdělení, které vychází z nového přepracování staršího dělení, které v roce 2008 Ewers přepracoval ve snaze o co největší sjednocení mezinárodní terminologie tak, aby byla sjednocena s terminologií anglicky mluvících zemí,⁵² a to tak, že v podstatě modifikoval názvy jednotlivých kategorií zažité klasifikace. Meritem věci jsou tedy

- **původní LPDM / originäre Kinder- und Jugendliteratur (dále jen KJL)** → zahrnuje díla, která byla od svého počátku adresovaná dětem a mládeži (dříve specifická LPDM (spezifische KJL));

---

⁵⁰ MOCNÁ, Dagmar a PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Litomyšl: Paseka, 2004. S.361

⁵¹ BUČKOVÁ, Tamara. *Interkulturní didaktika cizojazyčné literatury: kontexty a perspektivy: se zaměřením na německy psanou literaturu pro děti a mládež a zřetelem k tématu 2. světové války*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2020. s. 98 ISBN 978-80-7603-183-8.

⁵² Tamtéž, s. 98-99

- **doporučená LPMD / intendierte Kinder- und Jugendliteratur** → sem se řadí díla, která byla shledána vhodnými pro četbu dětí a mládeže, i když pro ně nebyla původně vytvořena (dříve intencionální LPDM / intenzionale KJL);
- **četba dětí a mládeže / faktische Kinder- und Jugendlektüre** → jedná se o literaturu, kterou děti a mládež čtou dobrovolně a není důležitá, zda jim byla doporučena dospělými (dříve četba dětí a mládeže / Kinder- und Jugendlektüre).

Tomuto dělení zhruba odpovídá české dělení LPDM dle Čeňkové, která rozlišuje **intencionální** literární díla, která jsou dětem a mládeži adresována tvůrci a **neintencionální** díla, která původně dětskému adresátovi určena nebyla, byla však LPDM přisvojena. Zároveň Čeňková dodává, že od druhé poloviny 20. století převažuje v četbě dětí a mládeže intencionální tvorba.⁵³

Dalším z možných dělení LPDM je **dělení na základě věku čtenáře**. Vychází z toho předpokladu, že pro každý věk je vhodný určitý typ textu, kterému jsou v tom konkrétním věku děti schopny porozumět. V rámci LPDM je možné odlišit literaturu pro děti, pro mládež a mladé dospělé.⁵⁴ Neexistence sjednocené teorie má za následek to, že se někteří autoři rozcházejí i v tomto způsobu dělení. Část vědců LPDM striktně rozděluje na literaturu pro děti a literaturu pro mládež, protože pracují s předpokladem, že mezi těmito literaturami existují zásadní rozdíly, pro jiné jde o poměrně kompaktní celek. Přesto si pro ilustraci uvedeme některé typy řazení.

Podle Seiberta rozlišujeme pět vývojových fází čtenářství:⁵⁵

- **věková kategorie preferující obrázkové knížky nebo říkanky / Bilderbuch oder Kinderreimalter** → 2. - 5. / 6. rok života;
- **věková kategorie spojovaná s fází čtenářských aktivit zaměřených na pohádky / die märchenhafte Lese-phase** → 5. – 8. / 9. rok života;

⁵³ ČEŇKOVÁ, Jana. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Praha: Portál, 2006. s. 12. ISBN 80-7367-095-X

⁵⁴ BUČKOVÁ, Tamara. *Interkulturní didaktika cizojazyčné literatury: kontexty a perspektivy: se zaměřením na německy psanou literaturu pro děti a mládež a zřetelem k tématu 2. světové války*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2020. s.25 ISBN 978-80-7603-183-8.

⁵⁵ SEIBERT, Ernst. *Themen, Stoffe und Motive in der Literatur für Kinder und Jugendliche*. Wien: Facultas.wuv, 2008. Uni-Taschenbücher. s.34. ISBN 978-3-8252-3073-9.

- věková kategorie, která reflektuje okolí čtenáři známé, věk spojovaný s populárně naučnou fází čtenářských aktivit / **das Umwetalter oder die „sachbetonte Lesephase“** → 9. – 12. rok života;
- věková kategorie preferující dobrodružný realismus, věk spojovaný s apychologickou senzacechtivou fází čtenářských aktivit / **der abendteuerliche Realismus oder die „apsychologisch sensationsgesteuerte Lesephase“** → 12. – 14. / 15. rok života;
- období dospívání neboli literárně-estetická oblast čtenářského vývoje/ **die Reifejahre oder „literarästhetische Bereich der Lesentwicklung** → 14. – 17. rok života.

Toto rozdělení má značná omezení. Počítá s tím, že v určitém věku děti čtou číst nějaký konkrétní druh příběhů. Někdy je však obtížné určit, které knihy by děti měli v daném věku číst, protože hranice mezi vývojovými stupni nelze zcela jasně stanovit a u mnohých jedinců existují značné vývojové rozdíly. Někteří jedinci mohou být vzhledem ke svému věku zralejší ale i naopak. Z tohoto důvodu Bettina Kümmerlingová-Meibauerová uvádí pojmy *All Age Literature* a *Crossover Literature*, které počítají s nemožností určit přesné věkové určení při stanovení vhodnosti literárních děl. *All Age Literature* je pojem, kdy literatura cílí na všechny čtenáře bez ohledu na jejich věk.⁵⁶ Ewers přichází s podobnou teorií. Zavádí pro ni termín *mehrfachadressierte Literatur* (Ewers, 2000). Tato *mnohonásobná adresnost* literatury má za výsledek to, že dílo primárně určené dětským čtenářům je čteno i dospělým a naopak. Někteří autoři členění podle věku čtenáře dokonce považují překonané. Čeňková uvádí, že LPDM je učena převážně dětem ve věku 3-16 let. Dítě si je samo schopno vybrat žánr podle svých preferencí. Jediným vývojovým stupněm, kdy má toto dělení nějaké opodstatnění je dle ní období předškolního věku a fáze pubescence. Jeho hlavní využití vidí převážně ve školní a nakladatelské praxi.⁵⁷

Není naším cílem díla analyzovaná v této práci nějakým způsobem zařadit a určit, pro jak staré čtenáře by byla vhodná. U některých z nich je toto doporučení uváděno na obálce knihy, považujeme ho však za omezující a mohlo by vést k tomu, že si díky němu dítě knihu nepřečte, jelikož ho ono věkové určení odradí. Důležitým aspektem, který bereme

⁵⁶ KÜMMERLING-MEIBAUER, Bettina: *Kinder- und Jugendliteratur : Eine Einführung*. Darmstadt : WBG, 2012. s.13. ISBN 978-3-534-23546-9.

⁵⁷ ČEŇKOVÁ, Jana. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Praha: Portál, 2006. s. 12.

v potaz je, že se díla vyznačují vícesměrnou adresností a umožňují tak čtenářům různého věku nahlédnout do světa, který pro ně není primárně určen.

Z důvodu obtížnosti zařazení budeme v této práci používat obecné označení, které pracuje s teorií, že díla jsou vhodná pro všechny věkové kategorie avšak, aby bylo zřejmé, že hovoříme o literatuře určené pro mladší čtenáře, použijeme termín literatura pro děti a mládež (LPDM) jako obecný a zastřešující a nebudeme díla rozdělovat na díla vhodná pro mladší nebo starší školní věk nebo na díla vhodná pro děti nebo mládež.

Na základě dělení dle Ewarse a Bučkové lze knihy, které jsou analyzovány v teoreticko-analytické části, zařadit do kategorie **původní LPMD**, neboť všechny z nich byly od samého počátku adresovány nedospělým čtenářům. Chtěli-li bychom zohlednit Seibertovo dělení dle věku čtenáře, jsou analyzované knihy vhodné pro věkovou kategorii spojovanou s fází čtenářských aktivit zaměřených na pohádky (die märchenhafte Lesephase) a výše. Menšího úspěchu budou dosahovat nejspíše u čtenářů období dospívání, které zahrnuje čtenáře ve věku 14 – 17 let, ale ani u nich nemusí být vyloučeno, že by si jejich četbu neužili. Neboť stále pracujeme s termínem *All Age Literature*, kdy je literatura určena všem věkovým kategoriím bez ohledu na její zařazení. Je samozřejmě možné, aby některé z knih by mohly zaujmout i děti z nejmladší skupiny, ale knihy by jim musely být předčítány.

4. Postava upíra v LPDM a vymezení žánru upíří literatura pro děti a mládež

V několika předcházejících kapitolách a podkapitolách jsme se poměrně detailně věnovali upírovi a původu jeho možné podoby jak ve folkloru, tak v literatuře. Upír, v takové podobě, v jaké jsme si ho doposud představili, se však v LPDM neobjevuje. Postava má v těchto dílech odlišný vzhled a vlastnosti a vykazuje celou řadu zcela nových znaků. Upíří jsou ještě více polidštění, sdílí s čtenáři podobné problémy, chodí do školy, řeší složité rodinné vztahy, chtějí si najít přátele a celkově mají k lidem blíže, než kdy předtím. Nadále sice disponují určitými nadpřirozenými schopnostmi, zachovali si mnohé ze svých strašidelných charakteristik, ale nyní mají i chyby a ne vždy je jejich existence bez problémů. Čtenář je nyní nepokládá za demony, které mu nahánějí hrůzu a jsou zdrojem ohrožení pro ostatní postavy z příběhu, jsou mu nyní bližší, než kdy předtím a je snadnější se do nich vcítit. A to i přes fakt, že nadále zůstávají nadpřirozenými bytostmi z hororu. Nyní je tedy správná doba si položit otázku, jak vlastně k této proměně upíra došlo? Jak je vlastně postava, která je typická pro žánr hororu nebo fantasy, objevila v knihách pro děti? Existuje pro to několik teorií, na které se nyní zaměříme.

Na začátek je důležité si uvědomit, že tvorba LPDM obvykle čerpá ze zdrojů, které jsou úzce spjaty s jejím vznikem. Jak uvádí Čenková, jsou jedním z těchto zdrojů žánry, které vycházejí ze starověké literatury a folkloru, dalšími jsou univerzální žánry, které pro změnu vycházejí z žánrů literatury pro dospělé, byly však přizpůsobeny nižšímu věku čtenáře. Jedná se například o dobrodružnou, detektivní, vědeckofantastickou literaturu či dokonce horor.⁵⁸ Nabízí se nám tedy teorie, že si upír našel cestu do LPDM přes folklor či díla pro dospělé čtenáře. K jeho přechodu tak nejspíše došlo na základě autorovi inspirace v těchto pramenech a následnému uzpůsobení postavy tak, aby oslovila malé čtenáře.⁵⁹

---

⁵⁸ ČENKOVÁ, Jana. Vznik a vývoje žánrové struktury literatury pro děti a mládež. In: ČENKOVÁ, Jana. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-095-X.

⁵⁹ Podle Bettiny Kümmerling-Neubauerové spočívá rozdíl mezi moderní LPDM a literaturou pro dospělé pouze v tom, že je potřeba zohlednit perspektivu dítěte a odlehčením progresivních elementů díla tak, aby to odpovídalo normám literatury pro děti. Inspirace z těchto zdrojů tedy prošla takovou transformací, aby se postava stala vhodným protagonistou knih pro děti. Z krvelačné příšery se stal kamarád anebo aspoň takový nepřítel, kterého dětský hrdina lehce přemůže. Srov. KÜMMERLING-MEIBAUER, Bettina: *Kinder- und Jugendliteratur : Eine Einführung*. Darmstadt : WBG, 2012. s. 155. ISBN 978-3-534-23546-9.

Další teorie je založena na popularitě postavy upíra, který pronikl téměř do všech žánrů a médií. Setkáme se s ním v knihách, ve filmech, komiksech a tak se zcela zákonitě musel objevit i v knihách LPMD. Nezáleží na tom, zda se v příběhu vyskytuje coby kladná nebo záporná postava, všechny jeho varianty se zajisté u čtenáře setkají s pozitivním ohlasem.

Jednou z dalších událostí, která umožnila přerod upíra v postavu v LPMD můžeme hledat v 50. letech 20. Století, kdy se objevily nové trendy v dětské psychologii, které měly za následek, že v LPMD se více projevil element zábavnosti. Vycházelo se z toho, že dětství je vývojovou fází, pro niž je důležitá hra a fantazie. Z toho důvodu došlo k jistému odklonu od didaktické funkce literatury (Entdidaktisierung) a začal se více objevovat žánr fantasy.⁶⁰ Tato fáze trvala zhruba do konce 70. let 20. století, tedy zhruba do doby, kdy byly napsány *Der kleine Vampir a das Vamperl*.

Knihy analyzované v předkládané práci lze zařadit do takzvané *upíří literatury*, tedy souboru děl vyobrazujících upíry. Tento termín se pro knihy s upíří tematikou v zahraničí používá relativně často, avšak v encyklopediích literárních žánrů jeho definici prozatím nenalezneme. Je proto někdy složité tyto knihy zařadit to konkrétního žánrů. Nejčastěji bývají řazeny k žánru fantasy a hororu, které si nyní v krátkosti přiblížíme.

4.1 Fantastická literatura

Žánr fantasy je dle Encyklopedie literárních žánrů: „Populární žánr iracionální fantastiky s tematickými zdroji v mýtu a středověké romanci.“⁶¹ Vyznačuje se pohádkovostí a citovostí, soustřeďuje se na magii a mystiku. Objevují se zde motivy intimní, satirické a základní motivy mytologické. Často obsahuje intertextové odkazy k mýtům a pohádkám.⁶²

Podle Ivana Adamoviče je fantastická literatura: „příběhem, kde je přítomen prvek nadpřirozena (magie, spiritismu apod.). Patří sem i jakýkoliv horror, v němž má hrůza nadpřirozený původ. V širším slova smyslu zahrnuje i veškerá SF díla a označuje literaturu, jejíž děj vybočuje z rámce nám známé reality.“⁶³ Renate Lachman má na

---

⁶⁰ KÜMMERLING-MEIBAUER, Bettina: *Kinder- und Jugendliteratur : Eine Einführung*. Darmstadt : WBG, 2012. ISBN 978-3-534-23546-9.

⁶¹ MOCNÁ, Dagmar a PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Litomyšl: Paseka, 2004. s. 187. ISBN 80-7185-669-X.

⁶² MOCNÁ, Dagmar a PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Litomyšl: Paseka, 2004. s. 188-189. ISBN 80-7185-669-X

⁶³ ADAMOVIČ, Ivan, OLŠA, Jaroslav a NEFF, Ondřej. *Slovník české literární fantastiky a science fiction*. Praha: R 3, 1995. s. 6. ISBN 80-85364-57-3.

fantastiku následující pohled: „Das Phanstatische als das Unmöglich, Gegenrationale und Irreale kann (...) nicht ohne die Welt des Realen, Möglichen, Rationalen bestehen.“⁶⁴

4.2 Horor

Horor bývá nejčastěji popisován jako umělecký žánr, jehož cílem je čtenáře vyděsit nebo vystrašit. Slovo horor pochází z anglického slova horror, které se překládá jako hrůza nebo zděšení. V Encyklopedii literárních žánrů je definován jako: “Žánr populární literatury zaměřený na vyvolávání pocitů hrůzy, strachu a napětí.”⁶⁵ Podle Mocné bývá definován jako silně emotivní příběh, který vyvolává pocity strachu, děsu, úzkosti apod.⁶⁶

Mezi typickými postavami hororu se objevují různé archetypy - upír, monstrum, vlkodlak, šílený lékař, démon, duch a mnohé další. Mocná nadále uvádí, že: “Tradiční horor také využívá typický topos prostředí mimo moderní svět, opuštěná místa, ruiny, starý zámek, hřbitov, osamělý dům apod. Tato místa vystihují odtržení od reality, vstup do tajemna a mají většinou svou vlastní, zvláštní životnost.”⁶⁷

Jako v každém literárním žánru se i v hororu objevují typické opakující se motivy. Mocná k nim řadí například rozpad, degeneraci, metamorfózu, okultismus, magii, nadpřirozenou bytost apod. Za jeden ze základních považuje téma lovce a kořisti.⁶⁸

4.3 Upíří literatura v rámci LPDM

Zařazení upíří literatury pro děti a mládež je poněkud složitější, neboť tato literatura vykazuje mnoho různých znaků. A abychom neuvízli v terminologické pasti, budeme knihy přiřazovat k žánru upíří literatury pro děti a mládež. Jelikož se nejedná o oficiálně užívané označení žánru, lze tedy jen těžko vycházet z definic. Proto si nyní, čistě pro účel této práce, pokusíme vytvořit jakési vymezení toho, co je upíří literatura pro děti a mládež.

Začneme tím, že pokusíme blíže definovat žánr analyzovaných knih. Jelikož vykazují znaky, které jsou typické pro jiné žánry, vymezili bychom ho jako: román pro děti s prvky

---

⁶⁴ LACHMANN, Renate. *Erzählte Phantastik: Zu Phantasiegeschichte und Semantik phantastischer Texte* [online]. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2002. s. 10 [cit. 2021-07-07]. ISBN 978-3-518-29178-8.

⁶⁵ MOCNÁ, Dagmar a PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Litomyšl: Paseka, 2004. s. 253. ISBN 80-7185-669-X.

⁶⁶ MOCNÁ, Dagmar a PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Litomyšl: Paseka, 2004. s. 253. ISBN 80-7185-669-X.

⁶⁷ MOCNÁ, Dagmar a PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Litomyšl: Paseka, 2004. s. 253. ISBN 80-7185-669-X.

⁶⁸ Tamtéž, s. 253

fantasy, dobrodružství, a hororu. Z výše uvedených prvků obsahují často prvky magie, nadpřirozena, strachu. Odehrávají se na opuštěných a tajemných místech, do jisté míry odtržených od reality. Také je možné často najít intertextové odkazy na jiná díla, či mytologii. Někdy je tomu však zcela naopak a příběh se odehrává v moderním světě a upíři vykazují jen málo nadpřirozených znaků.

Způsobů vyobrazení upíra je tedy opravdu velké množství. Je možné je však rozdělit do několika kategorií⁶⁹:

- upír je přítelem člověka (Renate Welsch *Das Vamperl*, Angela Sommer-Bodenburg *Der kleine Vampir*);
- upír existuje v rámci lidského světa, nebo existuje ve světě, který je imitací světa lidí (Gudrun Pausenwang *Der Spinat Vampir*, Dagmar H. Mueller *Pozor, přilétá Molly!*);
- upír v podobě hraběte Drákuly (Andreas Schlüchter *Drákula a já*);
- upír si ponechal svou krvežízlivost, drží se však v pozadí.

Toto rozdělení bychom ještě, na základě dalších děl, rozšířili ještě o další kategorii, kterou je:

- upír, který vlastně vůbec neexistuje. Je jen v představách hlavních hrdinů, nebo se za něj někdo vydává (Petra Steckelmann *Noc upírů*, Thomas Brezina *Nacht der Weiswurst-Vampire*).⁷⁰

Postava upíra se v této literatuře vyznačuje svými specifickými rysy, mezi něž bychom zařadili:

- je hlavní či vedlejší postavou;
- má blízký vztah s lidmi;
- je méně děsivý (někdy ne hned na první pohled);

---

⁶⁹ MIKOTA, Jana a Sabine PLANKA. Der Vampir. *Kinder und Jugendmedie.de* [online]. 24.8.2012 [cit. 2021-7-6]. Dostupné z: <https://kinderundjugendmedien.de/index.php/stoffe-und-motive/414-der-vampir-in-der-kinder-und-jugendliteratur-1>

⁷⁰ Díla nebudou do analýzy zařazena, protože pro náš cíl neposkytují dostatečný zdroj materiálu a nepřinášejí mnoho poznatků.

- není predátor;
- má potřebu se socializovat;
- disponuje nadpřirozenými schopnostmi, ale užívá jich ve prospěch lidí;
- je často nedospělý a tomu odpovídá jeho chování;
- někdy nemá formu humanoida, nýbrž nějaké obdoby netopýra.

II. Teoreticko-analytická část

V této části, budou postupně analyzována vybraná díla, jež jsou zde seřazena chronologicky, podle roku vydání. Nejprve nastíníme základní dějovou linku a posléze se zaměříme na charakteristiku postav upíra. Největší pozornost je věnována vyobrazení upíra a jeho transformaci a přizpůsobení se čtenáři. Než však přistoupíme k samostatné analýze literárních děl, vymezíme si ještě blíže definici postavy v literárním díle a druhy charakteristiky postavy, což nám poslouží jako jakési vodítko při analýze knih.

Obecná charakteristika postavy v literárním díle

Postava je jednou z nejdůležitějších komponentů literárního díla. Vzhledem k tomu, že se v této diplomové práci zabýváme postavami literárních děl, pokusíme se nyní postavu definovat.

Definic literární postavy existuje velké množství. Literární postava by se dala popsat jako osoba, která vystupuje v příběhu. Je zároveň jednou ze složek literárního díla, jež prostupuje všechny jeho roviny či složky a vzájemně jej propojuje.⁷¹

Podle Josefa Peterky je literární postavou každá bytost účinkující v rámci příběhu.⁷²

Josef Hrabák uvádí, že pojem literární postava může být totožný s pojmem hrdina. Pod tímto pojmem si většina čtenářů představí postavu buď kladnou či zápornou a z toho důvodu se přiklání k užití termínu literární postavy.⁷³

Uvedené definice můžeme shrnout do jedné univerzální: Literární postava je postava, která vystupuje v příběhu, tvoří jednu z tematických složek literárního díla a propojuje všechny jeho roviny a složky.

Dle Shlomith Rimmon-Kenanové existují dva odlišné náhledy k vnímání existence postavy – realistický a sémantický. Podle realistického náhledu jsou postavy vnímány jako imitace

---

⁷¹HODROVÁ, Daniela: ...na okraji chaosu... Poetika literárního díla 20. století, Praha: Torst, 2001; s. 519. ISBN 80-7215-140-1.

⁷²PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. 3. vyd. Jíloviště: Mercury Music & Entertainment, 2007. s. 218-219. ISBN 978-80-239-9284-7.

⁷³HRABÁK, Josef. *Poetika*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1977. s.257

lidí a zachází se s nimi, jako by byli našimi přáteli či sousedy. V sémantických teoriích jsou postavy textualizovány.

Postava je v textu realizována několika způsoby. Mezi nejdůležitější patří:

- promluva vypravěče o postavě;
- dialogy a výroky ostatních postav;
- vnější a vnitřní monolog.⁷⁴

Josef Peterka rozlišuje postavy **hlavní** a **vedlejší**, a to podle jejich důležitosti v příběhu. Dále pak dle etické funkce rozlišuje postavy **kladné** a **záporné**.⁷⁵

Mario vychází z literárních teorií E.M.Forstera a popisuje postavy jako *flat character* a *round character*. *Flat character* lze definovat na základě jedné dominantní vlastnosti. Tyto postavy jsou **typizované**. **Typizované postavy** jsou představiteli skupiny lidí, která sdílí nějaké shodné charakteristiky, které jsou pro tu danou skupinu typické. Zatímco *round character* disponuje komplexními vlastnostmi a povahovými rysy a je postavou individualizovanou. Pro **individualizovanou** postavu je typické, že je naprostým protipólem a tudíž má své specifické vlastnosti a rysy, které nesdílí s žádnou jinou postavou z díla a je tudíž jedinečná.⁷⁶ Za další důležitý prvek pro reprezentaci postav považuje Klarer tzv. *Erzählperspektive*. Jedná se o druh narativní perspektivy, která udává, jakým způsobem jsou osoby, věci, události a místa v díle prezentovány.⁷⁷ Rozlišuje mezi **auktoriální** narativní perspektivou a **Ich**-narativní perspektivou. **Auktorální** narativní perspektiva využívá vševědoucího vypravěče, který většinou v Er-formě sděluje veškeré informace o postavě. Na rozdíl od toho v Ich-narativní perspektivě, jak už její samotný název napovídá, sděluje informace sama postava, a to buď v roli hlavní, nebo vedlejší postavy.⁷⁸

---

⁷⁴ HODROVÁ, Daniela: ...na okraji chaosu... Poetika literárního díla 20. století, Praha: Torst, 2001; s. 519. ISBN 80-7215-140-1.

⁷⁵ PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. 3. vyd. Jíloviště: Mercury Music & Entertainment, 2007. s. 218-219. ISBN 978-80-239-9284-7.

⁷⁶ KLARER, Mario. *Einführung in die Grundlagen der Literaturwissenschaft: Theorien, Gattungen, Arbeitstechniken*. Darmstadt: WBG, c2011. Einführung Literaturwissenschaft. s.47-48. ISBN 978-3-534-23631-2.

⁷⁷ Taktéž, 49-51.

⁷⁸ Taktéž, 55.

Charakteristika postav

V každém příběhu se vyskytují postavy, které jsou nějakým způsobem charakterizovány a tím jsou čtenáři více přiblíženy a zároveň jsou odlišeny jedna od druhé. Díky charakteristice postav se dozvíme mnoho důležitých informací. Především postava vypadá, k čemuž slouží **charakteristika vnější**, a jaké má povahové vlastnosti, pomocí prostředků **charakteristiky vnitřní**. K tomu slouží především dva typy charakterizování a to sice **přímá a nepřímá**.

Přímá charakteristika

Přímá charakteristika postav nám předává **explicitní informace** o postavě a to buď za pomoci vypravěče, nebo jiné postavy.⁷⁹ Při přímé charakteristice je popisován charakter postavy pomocí adjektiva („byla přátelská“), abstraktního nebo jiného podstatného jména („jeho dobrota neznala mezí“ či „byla to pěkná mrcha“) nebo částí řeči („má rád jen sám sebe“)⁸⁰ Rimmon-Kenanová zároveň uvádí, že takováto pojmenování postavy se stanou přímou charakteristikou pouze tehdy, pocházejí-li od hlasu s největší autoritou.⁸¹

Nepřímá charakteristika

Pomocí nepřímé charakteristiky jsou nám zprostředkovány informace o postavě implicitně, to znamená, že její charakterové rysy vyplývají z jejích činů.⁸² Nepojmenovává ho tedy konkrétním způsobem, pouze ho všemožnými způsoby představuje a dokládá. Je to převážně na čtenáři, jenž si musí potřebné informace o charakteru postavy získat z textu. Poslouží mu k tomu různé prostředky nepřímé charakterizace, kam dle Rimmon-Kenanové patří **činnost, řeč, vnější vzhled a prostředí postavy**.⁸³

Činnost

Činnost nám přibližuje, jakým způsobem postava vykonává různé aktivity. Může je vykonávat jednorázově či je vykonávat opakovaně jako svou obvyklou činností. Jednorázové činnosti poukazují na dynamický aspekt postavy. Oproti tomu obvyklá činnost pak spíše odkazuje k neměnnému, statickému aspektu postavy.⁸⁴

---

⁷⁹ HRABÁK, Josef. Poetika. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1977. s. 257.

⁸⁰ RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. Brno: Host, 2001. Strukturalistická knihovna. Str. 66. ISBN 80-7294-004-X.

⁸¹ Tamtéž, s. 67

⁸² HRABÁK, Josef. Poetika. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1977. s. 257.

⁸³ RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. Brno: Host, 2001. Strukturalistická knihovna. Str. 68-72. ISBN 80-7294-004-X.

⁸⁴ Tamtéž, s. 68

Řeč

Postavu lze charakterizovat na základě toho, co je obsahem její řeči. Způsob, jakým se postava vyjadřuje, často indikuje její původ, bydliště či sociální vrstvu.

Vnější vzhled

Existují dva druhy vnější rysů, které lze u postavy rozlišit. Postava má nějaké vnější rysy, které nemůže ovlivnit a které může (oblečení, účes). V LPDM je popis vnějšího hledu důležitý, je to jednou z prvních informací, kterou se o postavě dozvíme. Z toho důvodu je nedílnou součástí LPDM ilustrace. Ilustrace je často chápána jako zvýraznění textu. Měla by text knihy vystihnout a především upozornit na důležité informace z něj.⁸⁵ Zároveň mohou silně ovlivnit to, jak čtenář postavu vnímá.

Prostředí

Prostředí, ve kterém se postava nachází, nám často také poslouží jako jeden ze zdrojů její charakteristiky. Na základě toho, v jakém prostředí osoba žije, se dá určit, z jakého sociálního prostředí pochází a mnohdy i jaké má povahové rysy.

Jméno postavy

Podle Hodrové⁸⁶ představuje jméno postavy důležitou součást charakteristiky postavy. S postavou bývá poměrně těsně spjato, jelikož často bývá motivováno jejím charakterem. Dá se tedy říci, že jméno postavy plní identifikační a individualizující funkci, díky níž se o postavě dozvídáme mnohé už právě na základě jejího jména.

---

⁸⁵ VENGHOVÁ, Petra. *Ilustrace a text v knihách pro děti a mládež*. Liberec, 2015. Magisterská. Technická univerzita v Liberci. Vedoucí práce Mgr. Jarmila Sulovská. s.21.

⁸⁶ HODROVÁ, Daniela: *...na okraji chaosu... Poetika literárního díla 20. století*, Praha: Torst, 2001; 865 s. ISBN 80-7215-140-1.

5. Angela Sommer-Bodenburg *Der kleine Vampir*

*Und das Ding antwortete mit einer Stimme,
die aus den finsternen Tiefen der Erde zu kommen schien:*

*„Jawohl, ein Vampir!
Angela Sommer-Bodenburg“*

5.1 Základní údaje a charakteristika děje

Kniha vyšla v roce 1979 a její autorkou je německá spisovatelka Angela Sommer-Bodenburg⁸⁷. Vypráví příběh Antona Bohnsacka, který se jednoho večera seznámí s upírem Rüdigerem von Schlottersteinem a stanou se přáteli. Na začátek si shrneme děj knihy.

Jednoho sobotního večera zůstane Anton Bohnsack sám doma, protože si rodiče vyjdou ven. Jeho poklidný večer u televize však naruší podivný zvuk vycházející z jeho pokoje. Sebere však odvalu a vejde dovnitř. Z parapetu se na něj šklebí bledá tvář upíra. Upír Antona škádlí a snaží se ho ještě více vyděsit. Více než děsivý je však přátelský. Objeví v Antonově knihovničce svou nejoblíbenější knihu *Draculu* a zeptá se, zda si ji může vypůjčit. To je začátek přátelství mezi Antonem a Rüdigerem, jak se mu malý upír představí. A od té doby ho každou sobotu navštěvuje. Při jedné návštěvě vezme Rüdiger Antona sebou k sobě domů – do své rodinné hrobky, kde se Anton seznámí s dalšími členy upíří rodiny. Později se blíže seznámí i s Rüdigerovou sestrou Annou a jeho bratrem Lumpim. Problém však nastane v okamžiku, kdy Antonovi rodiče zatouží Rüdigera poznat. Anton má ale obavy, že by rodiče pro jeho kamarádství s upírem neměli pochopení. Už tak mají podezření, že je Antonův nový kamarád dost prapodivný. Na návštěvu namísto Rüdigera pozve svého spolužáka Uda, který má za úkol předstírat, že je Rüdiger. Návštěva proběhne až na pár lehkých přechmutí docela dobře, ale poté, co se domů vrátí Antonův tatínek, dá se Udo na zběsilý úprk, protože ho pozná, neboť pracuje v jedné kanceláři s jeho tatínkem. Ten samý večer navštíví Antona Anna a vezme ho s sebou do jejich hrobky, kde hrají s Rüdigerem a Lumpim deskové

---

⁸⁷ Angela Sommer-Bodenburg je německo-americká autorka kniha pro děti. Je spisovatelkou a malířkou a největšího úspěchu zaznamenala její série *Der kleine Vampir*, která vycházela od roku 1979 do roku 2015)

hry. Jeho návštěva se ale trochu protáhne a po návratu domů ho rodiče zahrnou nepřijemnými dotazy. Anton musí s pravdou ven, že byl s Annou a Rüdigerem. Rodiče trvají na tom, že je Anton musí pozvat, protože chtějí jeho kamarády poznat. Když upíří kamarádi dorazí na návštěvu, způsobí to menší poprask. Chtěli vypadat více jako lidé, tak si namalovali obličej. Měli hezky rudé tváře a rty a napudrovali se hnědým pudrem, ale to natolik špatně, že měli po obličejí bílo-hnědé fleky. Maminka donutí Rüdigeru vypít vodu, ze které se upírovi udělá velmi špatně. Rodiče jsou z kamarádů rozpačití – divný kostým, vůbec nic nejedí a ty pobledlé tváře...Po návštěvě se o nich Antonova maminka vyjádří, že jsou tak zvláštní, že by mohli být upíry. Tatínek na to odvětlí, že jsou to jen dvě obyčejné děti, které se rády převlékají do kostýmů.

5.2 Charakteristika postavy

Rüdiger je jednou z hlavních postav příběhu. Rüdigerovo jméno je staroněmeckého původu a jeho význam znamená „slavný bojovník s oštěpem“⁸⁸. Jméno má silnou symboliku, ale bylo nejspíše zvoleno pro svou tradičnost a staří, než aby nějak blíže charakterizovalo upírovu postavu.

Přesto, že se jedná o upíra, můžeme ho považovat za postavu kladnou, jelikož je milý, přátelský a vždy ochotný pomoci ostatním. Na základě jeho příslušnosti k upířskému druhu bychom mohli tvrdit, že se je postavou typizovanou, jelikož má mnoho typicky upířských znaků. Nemůžeme to však tvrdit s naprostou jistotou, neboť se od ostatních upírů v příběhu odlišuje. Jsou mu vlastní charakteristiky, které jsou pouze jeho, a nikdo z dalších upírů jimi nedisponuje.

Je často charakterizován jak přímo, tak nepřímo. „Das Ding im Fenster war schlimmer als King Kong, schlimmer als Frankenstein und schlimmer als Dracula!“⁸⁹ Bývá nám popisován převážně dvěma způsoby a to promluvou vševědoucího vypravěče, nebo na základě vyjádření ostatní postav.

---

⁸⁸ Rüdiger. Vorname.com [online]. [cit. 2021-7-9]. Dostupné z: <https://www.rtl.de/tools/vornamenlexikon/name/bedeutung/vorname-ruediger-674/>

⁸⁹ SOMMER-BODENBURG, Angela. *Der kleine Vampir*. Hamburg: Rowolth Taschenbuch Verlag, 1979, s. 8. ISBN 499202166.

Upír je velice bledý a má rudé rty, jejichž barva ještě více zintenzivní poté, co se nají. Jeho vlasy jsou dlouhé, černé a střapaté. Oči má tmavé, krví podlité a často dostávají přívlastek žhnoucí. Není však nikdy explicitně řečeno, že by jeho oči světélkovaly nebo svítily. Jako správný upír disponuje ostrými zuby. Nejčastěji se obléká do černého potrhaného pláště. Je poměrně malý, neboť se stal upírem ve věku deseti let.

„Zwei kleine, blutunterlaufene Augen funkelten ihm aus einem kalkweißen Gesicht entgegen, zottiges Haar hing in langen Strähnen bis auf einen fleckigen, schwarzen Umhang herab. Der riesige blutrote Mund öffnete und schloß sich, und dabei stießen die Zähne, die leuchtend weiß und spitz wie Dolche waren, mit einem abscheulichen Klicken aufeinander.“⁹⁰

Rüdigerova vnitřní charakteristika je nám zprostředkována nepřímo, nejčastěji na základě jeho chování. Dozvídáme se, že je velmi vášnivým čtenářem hororových příběhů, obzvláště těch o upírech. Jeho další oblíbenou zábavou je strašení lidí. To nám bylo demonstrováno ihned v první scéně, v níž se upír objevil. Antona upír nejdříve děsil a chlapec před ním chtěl utéci. To Rüdigeru pobavilo, a ještě více ho motivovalo k tomu, aby proháněl chlapce po pokoji a výhružně na něj cvakal zuby. Ublížit mu však neměl v úmyslu, byla to pro něj pouze zábava.

„Dem Ding schien es Spaß zu machen, Anton in Todesängsten zittern zu sehen, denn jetzt verzog es seinen riesigen Mund zu eine scheußlichen Grinsen, bei dem es seine nadelspitzen, weit herausragendend Erckzähne ganz und gar entblöbte.“⁹¹

Rüdiger bývá často poměrně impulzivní. Pokud se mu něco nelíbí, tak to dá ihned najevo dosti hlasitým způsobem, nebo tím, že začne rozbíjet věci. Velice rád ostatní postavy komanduje a nerad přijímá názory ostatních. Umí být i dosti sarkastický a rád odsekává. Má i zvláštní a poněkud morbidní smysl pro humor. „Und dein Vater, ist der gesund? Gutes Blut?“⁹² Velice často se projevuje jako náladový a impulsivní teenager. Jeho oblíbenou laskominou jsou gumoví medvídci. Má je natolik v oblibě, že si nikdy neuvědomí, jak moc jsou gumoví medvídci pro upíry nebezpeční a jedovatí, a je mu pak velmi zle od žaludku. Jeho další pozitivní vlastností je upřímnost, nebojí se totiž připustit, že se bojí tmy, ačkoliv je bytostí noci. Zároveň má ale rád dobrodružství, které neustále

---

⁹⁰ SOMMER-BODENBURG, Angela. *Der kleine Vampir*. Hamburg: Rowolth Taschenbuch Verlag, 1979, s. 8. ISBN 499202166.

⁹¹ SOMMER-BODENBURG, Angela. *Der kleine Vampir*. Hamburg: Rowolth Taschenbuch Verlag, 1979, s. 8. ISBN 499202166.

⁹² SOMMER-BODENBURG, Angela. *Der kleine Vampir*. Hamburg: Rowolth Taschenbuch Verlag, 1979, s. 9. ISBN 499202166

vyhledává, takže je i dosti odvážný. Je také velice hrdý, obzvláště na statečné upíry ve své rodině.

Tím, že neustále něco vymýšlí, zkouší nové lumpárny a neustále touží po nějakém změně ve svém doposud rutinním životě, nám dokazuje, že je dynamickým charakterem. Svou dynamičnost neustále prezentuje nečekanými plány, které vedou k různým komickým a napínavým zvrátům.

Jelikož je upír, má samozřejmě mnoho vlastností a dovedností, které jeho lidský kamarád Tonda nemá. Jeho způsob života se od Tondova také značně odlišuje. Rüdiger se živí krví, bydlí v hrobce na hřbitově a spí v rakvi. Aktivní je pouze v noci a ve dne nikdy nevychází. Slunce je pro něj smrtelně nebezpečné. To potvrzuje tím, že slunce často maluje s upířími zuby, čímž nepřímou naznačuje, že z něj má velký strach. Rüdiger dokáže dokonce i létat, k čemuž mu dopomáhá kouzelný plášť. Bez něho tuto schopnost nemá.

Poměrně neobvyklé je, že poněkud zvláště zapáchá. Dozvídáme se o tom od Antonovy maminky, která vždy pozná, že u nich Rüdiger byl. V bytě se totiž vznáší prapodivný zápach, který přirovnává k vůni sirek nebo zatuchliny. Z toho lze usuzovat, že jeho postavu silně ovlivňuje prostředí, v němž žije. Ovlivňuje nejen jeho tělesný zápach, nýbrž i způsob jeho života. Upír je zároveň ovlivněn i svým pobytem v prostředí lidí, který mu zajišťuje jistou míru adaptability na novou moderní dobu. Kdyby se pohyboval jen v prostředí své rodiny, která se ze svého obydlí na hřbitově vzdálí pouze v případě lovu potravy, určitě by měl potíže v současné společnosti fungovat. I tak je někdy patrná jistá distance od lidského žití, neboť často nezná význam nějakých slov, například nemocí, a to z toho důvodu, že nejsou součástí jeho existence.

Rüdiger je hlavním hrdinou v upířském příběhu pro děti a z toho důvodu prošla jeho postava jistou transformací a odklonila se od tradičního způsobu vyobrazení upíra. Někaké shodné znaky s tradičním upírem mu byly ponechány, avšak má mnoho nových a netradičních, jež jeho postavě přidávají na atraktivnosti pro malé čtenáře.

Z popisu jeho vzhledu lze usuzovat, že byl silně inspirován tradičním vyobrazením hraběte Dráculy, jelikož s ním sdílí hned několik shodných znaků. Jsou jimi bledost, šlechtický původ, stravovací návyky a způsob odívání. Stejně jako transylvánský hrabě nesnese Rüdiger denní světlo, neboť pro něj představuje smrtelné nebezpečí. Proto také svou veškerou aktivitu přesunul na noční hodiny a ve dne je neaktivní. Aby se stal postavou, která bude akceptovatelná pro děti, muselo dojít k určitému zmírnění démonických projevů

tradičních upírů. Rüdiger tak stále přežívá díky lidské krvi, není to však nikdy explicitně zmíněno. V příběhu lze najít pouze několik náznaků, že se skutečně jedná o krev lidskou. Jedním z nich je Antonovo nepřímé setkání s tetou Doroteou, která v hrobce vycítí přítomnost lidské krve a projeví zájem o čerstvou dávku. Všímavý čtenář si tak může povšimnout jisté míry ohrožení, která se neustále vznáší nad Antonovou hlavou, neboť může kdykoliv padnout za oběť některému z Rüdigerových příbuzných, nebo možná i jemu samotnému. I v otázce stravování však došlo k jisté míře odlehčení a grotesknosti, jelikož upírům byl přidělen nesmírně citlivý žaludek na veškeré sladkosti. Cukr je pro upíry jed a způsobuje jim vážné zažívací problémy doprovázené záchvaty nevolnosti. I přesto však upíří děti někdy neodolají, a i za cenu břichabolu si dají třeba trochu jablečného džusu. Upíří svou existenci nadále drží v tajnosti a s lidmi nekomunikují. Existuje sice pár lidí, kteří o jejich existenci vědí a snaží se je zneškodnit, je jich však jen malé množství a upíří jsou nadále považováni za postavy z filmů nebo mýtů.

Při transformaci z tradiční postavy z hororu k postavě z knih pro děti přišel upír o jistou míru své děsivosti, a to hlavně z toho důvodu, že získal mnoho lidských vlastností a řada jeho projevů je veskrze dětských, ba i přímo groteskních. Přesto se v příběhu zachovalo několik čistě hororových prvků, kterých si však malý čtenář nejspíše nevšimne, anebo mu možná nepříjdou až tolik děsivé. Můžeme říci, že čím více času tráví upír s kamarádem Antonem, tím více se jeho projevy polidšťují a přizpůsobují jeho kamarádovi. Zajímavou otázkou, na kterou nám příběh nepodá příliš uspokojivou odpověď je, jak vlastně probíhá transformace v upíra. Dozvídáme se pouze, že není nijak mírumilovná, spíše tragická a děsivá, neboť při ní přijdou o život. Nikde nepadne zmínka o tom, zda se jedná o proměnu dobrovolnou anebo je výsledkem rozhodnutí upíra predátora. Náznaky se dozvídáme od Rüdigerera, jenž se svěřil kamarádovi s tím, že je tak malý z toho důvodu, že zemřel v dětství. To by vybízelo k interpretaci, že bude donucen svou nesmrtelnou upírskou existenci strávit v těle dítěte, jelikož se smrtí jeho tělesný vývoj zastavil. Je možné, že se autorka inspirovala v jiném slavném díle o upírech a to sice v *Interview s upírem* od Anne Riceové, které vyšlo v roce 1976, tedy celé tři roky předtím, než vyšel první příběh upírka Rüdigerera. V *Interview s upírem* se objevuje postava upírky Claudie, jež se stala upírem, ještě když byla malá, asi pětileté, dítě. Její vývoj se zastavil, navždy tak zůstala uvězněna v dětském těle, ačkoliv mentálně byla dospělou ženou. Tento stav pro ni byl utrpení a svého tvůrce začala nenávidět za to, že ji navěky uvěznil v těle dítěte. V knize je navíc transformace dítěte považována za porušení všech upírských pravidel a trestem byla smrt

tvůrce i onoho dítěte upíra. Takto závažné existencionální problémy Rüdiger neřeší, protože je duší stále dítětem. Jedno je však jisté, pokud se v Rüdigerově světě chcete stát upírem, musíte zemřít. Jeho celá rodina jsou upíři, na což je upírek nesmírně hrdý. Ale zřejmě tradici upírství v jejich rodině někdo začal, upíři se v tomto světě nerodí. Všímavý čtenář si tak může uvědomit, že všechny upíry v příběhu musel někdo připravit o život.

Upírek Antonovi o své rodině vyprávěl a prozradil, že když se jeho rodiče vzali, tatínek „už“ upírem byl a maminku podobný osud čekal později. Nejspíše až po narození dětí.

„Mein Vater war natürlich schon Vampir, als sie heirateten. Meine Mutter wußte allerdings nichts davon. Erst als sie auf Burg Schlotterstein war, da...“ Er sprach nicht weiter, sondern grinste nur und knackte mit seinen Zähnen.“⁹³

5.3 Shrnutí transformace postavy

Nyní bychom si shrnuli transformaci tradičního upíra tak, jak je prezentován v této knize. Jak už jsme si zmínili, je možné vypožorovat silnou inspiraci u Drákuly, většina děsivých charakteristik však byla změněna nebo zmírněna natolik, aby byla pro dítě akceptovatelná. Od svých folklorních předchůdců nepřevzal žádné znaky, inspirací byla literatura či film. Upír je zde prezentován jako nadpřirozená bytost, která je však natolik polidštěná a adaptovaná na interakci s lidmi, že s nimi může, pokud o to bude stát, navázat přátelský kontakt. Pozbyl tedy mnoha děsivých atributů, aby mohl získat nové lidštější. Přesto si však zachoval mírnou auru nebezpečí, které si však malý čtenářů může všimnout, ale také nemusí. Jeho transformaci doprovází i doplnění příběhu motivy přátelství a odlišnosti od ostatních, stále však s přítomností napětí a mírné hrůzy. Kdybychom si tuto transformaci postavy upíra měli pojmenovat několika slovy, mohli bychom ho nazvat **upírem, přítelem člověka, který si však ponechal jistou míru děsivosti**. Je ve svém světě osamělý, nudí se a touží po kamarádovi. A tak se vydá hledat i do zakázaného světa lidí.

---

⁹³ SOMMER-BODENBURG, Angela. *Der kleine Vampir*. Hamburg: Rowolth Taschenbuch Verlag, 1979, s. 40. ISBN 499202166.

6. Renate Welsch *Das Vamperl*

*Mein Vamperl trinkt nur Milch und mag kein Blut
und macht die bösen Leute alle wieder gut.*

Renate Welsch

Das Vamperl je dílo z pera rakouské spisovatelky Renate Welsch⁹⁴. Vypráví příběh o malém upírkovi Vamperlovi, který lidem pomáhá velice zajímavým a záslužným způsobem.

6.1 Obsah

Paní Lizzi se vrátí domů z lázní a při úklidu objeví maličkého netopýrka Vamperla. Je to stále ještě netopýři miminko, které si ještě cumlá palec. Ukáže ho i své sousedce, ale ta je z jejího nálezu zděšená a poradí jí, ať ho spláchne do záchodu, protože by jim v noci mohl vysát všechnu krev z těla. To paní Lizzi samozřejmě neudělá a Vamperla si nechá. Krmí ho mlékem a Vamperl velice rychle roste, učí se létat a dělá osamělé paní Lizzi společnost. Jednoho nedělního rána uslyší paní Lizzi jak její sousedka, paní Müllerová křičí na chodbě na svého syna Hannese. Vykoukne ze dveří, a když se chce Hannese zastat, proletí kolem ní Vamperl a zahryzne se paní Müllerová do břicha a začne sát a pak zase rychle odletí za paní Lizzi. K překvapení všech je pak protivná paní Müllerová jako vyměněná. Vamperl z jejího žlučníku vysál veškerou žluč, tak byla teď milá a nesmírně přátelská. To se posléze opakovalo pokaždé, když se Vamperl objevil u nějakého protivného člověka. Paní Lizzi to však nevidí ráda, neboť má strach, že by Vamperla někdo uviděl a chtěl mu ublížit, nebo jí ho ukrást. Vamperl byl v tomto ohledu však poměrně neposlušný. Jednoho dne se mu jeho snaha pomáhat tuze nevyplatí. Jednoho dne se vydá vysát žluč z jednoho pána z domu naproti. Zahryzнул se do něho a začal sát jeho žluč, pán ho však chytil za křídlo a odhodil ho. Vamperl se skutálel ze schodů a zranil si křídlo. Muž, který upírka zranil, byl zloděj, který chtěl okrást nemocnou paní. Díky Vamperlově zásahu však namísto toho paní pomohl a došel jí nakoupit. Vamperl ze zranění onemocněl, dostal horečku a

---

⁹⁴ Renate Welsch (22. 12. 1937) je rakouská autorka knih pro děti a mládež. Její nejúspěšnější knihou je *Das Vamperl*.

paní Lizzi se o něj musela starat. Naštěstí mu horečka dalšího dne klesla a cítil se lépe. Byl však netrpělivý, nebavilo ho ležet, ale zároveň se kvůli zraněnému křídlu nemohl příliš hýbat. Brzy se však plně uzdravil a mohl zase létat. Ze zranění se ale příliš nepoučil, neboť zase vysával žluč nepříjemným lidem a paní Lizzi se na něho za tu neopatrnost často zlobila. Někdy se žluče tak přejedl, že mu z toho bylo zle a musel dostat obklad na bolavé břicho.

Jednoho dne, když jde paní Lizzi s Vamperlem na procházku, potká profesora Obermaiera, který o Vamperla projeví nesmírný zájem, neboť by měl nedozírnou cenu pro vědecký výzkum. Paní Lizzi se ten nápad příliš nelíbí, nakonec však dovolí, aby Vamperl s profesorem odešel. Když ho další den v nemocnici navštíví, je z toho v šoku. Vamperl byl zavřený ve skleněné nádobě a pěstičkami tloukl do silného skla. Byl nešťastný, protože směl sát žluč jenom, když mu to profesor dovolil. Měl tedy kolem sebe spousty protivných lidí, kterým nemohl ulevit. Během pár dní byl z pobytu v laboratoři tak nešťastný, že začal chřadnout a dokonce se smutkem začínal zmenšovat. Profesor ho začal léčit vitamíny a injekcemi ale nic nepomáhalo.

Paní Lizzi bylo po Vamperlovi smutno a tak se rozhodla, že si pro něho dojede. Byl stále naživu ale tak maličký, jako v ten den, kdy ho našla u sebe v kuchyni. Profesor se na paní Lizzi rozzlobil a začal jí nadávat, upírek v sobě našel poslední zbytky síly a pohnul se blíže k profesorovi, aby mu mohl vysát žluč. Profesor je po tomto zásahu jako vyměněný a s úsměvem nechá Vamperla jít domů s paní Lizzi, kde mu paní Lizzi slíbí, že se mu pokusí najít partnerku, protože je potřeba, aby takový pomocník, jakým je on, bylo na světě mnohem více.

6.2 Charakteristika postavy

Vamperl je hlavní postava příběhu. Je spolu s paní Lizzy jednou z hlavních postav. Je postavou kladnou a dozvídáme se o něm ústy paní Lizzy. Většinou je charakterizován přímo. „Auf ihrem Bodentuch lag inmitten der Spinnweben ein winziger Vampir.“⁹⁵ Jméno Vamperl je vlastně diminutivum od slova *Vampir*, takže by se do českého jazyka

---

⁹⁵ WELSH, Renate. *Das Vamperl*. München: Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH & co., 1981. s. 6. ISBN 978-3-423-07562-6.

dalo přeložit jako upírek. Jméno mu bylo dáno na základě vnější charakteristiky, neboť je malý a poměrně roztomilý.

Jedná se o zcela odlišný typ upíra, jelikož má podobu netopýra. Při prvním setkání je nesmírně maličký, ale poměrně rychle roste. Přesto i v dospělém věku nedosazuje žádné závratné velikost, jelikož se vejde do dlaně nebo pod klobouk. Má chlupaté tělíčko a tenké nožky a ruce, které jsou zakončené prsty a palci, které si obvykle ve spánku cumlá. Jeho čumák je špičatý ale přesto, že je zvířecí, dokáže se usmívat. Jeho podoba je zachycena na velkém množství ilustrací od autora Heriberta Schulmeyera, a v barevné edici knihy je kreslen jako zelený. Má netopýří křídla a špičaté uši. Je velice roztomilý a vůbec není děsivý.

Vamperl je velice hodný upír, jehož speciální schopností je sání jedovaté žluči z lidí. Výsledkem jeho zásahu je jejich zlepšená nálada. Občas potká tak zlého a protivného člověka, že má posléze natolik nacpané břicho, že ani nemůže létat a musí dostat obklad. Nikdy však nesaje krev, pouze občas vypije trochu mléka nebo heřmánkového čaje.

Ačkoliv je netopýr, jedná se o antropomorfní postavu, která je schopná projevovat lidské city. Má velice rád paní Lizzi, jíž považuje za svou náhradní matku. Sedává jí na rameno a asistuje při většině jejích aktivit. Velice rád poslouchá příběhy, které mu Lizzi vypráví nebo čte z novin. Když je dlouho bez její společnosti, pociťuje smutek. Když je smutný, tak se pomalu začne zmenšovat, až se téměř ztratí. Je velice hodný a neustále ochotný pomáhat lidem, jedovatou žluč z nich vysává, i když ho to může ohrozit na životě nebo musí absolvovat zdlouhavou rekonvalescenci. Další jeho oblíbenou kratochvílí je sedání na okenním parapetu a sledování čilého ruchu na ulici. Vybírá si tak potenciální cíle, kterým by vysátím žluči zlepšil život.

Přestože není schopen lidské mluvy, má určitý systém komunikace, kterému však rozumí jen paní Lizzi. Naklání různými způsoby hlavu, nebo si stoupne na zadní nožky a gestikuluje.

Postupně se dozvídáme, že nejspíše pochází z Transylvánie, neboť tam v jednom z dalších příběhů odcestuje, aby se oženil se svou milou Vamperlinou a založili spolu rodinu. Není však tradičním transylvánským krvesajem, jak už u upírů bývá předpokladem.

Negativní vlastností projevuje pouze, když je vystaven stresu. To pak ukazuje své špičáky a syčí. To však dělá jen lidem, kteří mu ubližují a reaguje na ně jako vyděšené zvíře. Jeho

projevy jsou tedy často závislé na prostředí, v němž se právě nachází. Když se cítí v bezpečí, je hodný a milý. V nebezpečí však více poslechne své zvířecí pudy a mohl by zaútočit.

Přese všechny jeho charakteristiky se jedná o malé zvířátko, které vykazuje pouze malé množství antropomorfních znaků, je poměrně složité ho hlouběji charakterizovat.

6.3 Shrnutí transformace postavy

Vamperl je docela odlišný od ostatních upírů, které jsme analyzovali. Není žádný pobledlý, krev sající netvor, nýbrž roztomilý netopýrek. Nemá téměř žádné typicky upírské charakteristiky ale přesto je upír. Nemá předobraz ve folkloru, ani v upíří literatuře. Je docela novým a inovativním druhem upíra, který přes svou netopýří podobu vykazuje určité množství lidských vlastností. Jedinou upíří vlastností, která mu byla ponechána je ono vysávání. Nesaje však životadárnou krev, nýbrž hořkou a jedovatou žluč. Nabízí se teorie, že autorka použila další význam německého slova *Vampir*, a to sice coby označení netopýra. Slovo *Vampir* je zde používáno synonymně pro upíra i netopýra. Téměř nikdo neužívá označení *die Fledermaus*. Existuje však druh jihoamerického upíra – upír obecný – který se převážně živí krví teplomilných živočichů a v případě nouze by sál i krev lidskou.⁹⁶ S knižním Vamperlem sdílí i určitou fyzickou podobu. Je tedy možné, že autorka čerpala inspiraci více v přírodě, než v mýtech a literatuře.

Přesto lze v textu vyzorovat náznaky toho, že autorka s upířským narativem pracovala. Prvním náznakem je reakce soudky paní Lizzy, která jí nabádá, aby Vamperla zneškodnila, nebo jim bude v noci chodit sát krev a zabije je. Dalším náznakem je výlet paní Lizzy do Transylvánie. Vamperl se jí totiž ze svých cest za Vamperlinou neozývá, tak se ho vydá hledat do tradiční domoviny všech upírů.

Vamperl je poměrně jednoduchý příběh a i když to v knize není vyloženě doporučeno, je vhodná pro mladší děti. Tomu odpovídá i jednoduchý jazyk a poměrně velké množství ilustrací. Možná z toho důvodu je výrazným motivem jakýsi boj dobra se zlem. Autorka zde spíše pracuje s myšlenkou, že děti chtějí, aby ve světě panovalo dobro a že bytosti, které jsou obvykle reprezentovány jako zlé, jsou nyní dobré a pomáhají lidem. Děti touží po světě, kde na ně rodiče neustále nekřičí, kde zloději neokrádají nevinné lidi a kde se

---

⁹⁶ ČERNÝ, Jirí. Brazilští upíři začali hodovat na lidech. *Příroda.cz* [online]. 13.1.2017 [cit. 2021-7-9]. Dostupné z: <https://www.priroda.cz/clanky.php?detail=2909>

nemusí bát chodit na hřiště, jelikož je tam budou ostatní děti šikanovat. A právě k tomu světu jim mám napomoci postava Vamperla, která si vzala za svůj celoživotní úkol zbavit svět všech ošklivých a nepříjemných osob, a zajistit, aby se po světě pohybovalo více pozitivních a hodných lidí.

S tradičním upírem nemá téměř nic společného, možná snad je to, že například Drákula měl rád netopýry a dokázal se v jednoho i proměnit. Přesto je toto dílo pro naši práci významné, neboť se jedná o první velice originální transformaci postavy upíra a to o tak velkou transformaci, že s původním upírem nesdílí už žádnou podobnost. Autorka vytvořila typ upíra, pro kterého nejsou lidi pouze potravou, ale jsou někým, komu chce za každou cenu pomáhat. Ačkoliv je maličký, je nesmírně odvážný. Svou touhou pomoci lidem nejednou riskuje zranění či to, že ho někdo odhalí a bude ho chtít zneužít. Už to není temný šlechtic, připoutaný ke své rakvi, žijící osamělý neživot na opuštěném hradu. Není to netvor, který prahne po krvi ale bytost, která chce dělat lidem život pouze lepší a ne jim ho bezcitně ukrást. Přesunul se do zcela nového prostředí, které je každému čtenáři dobře známé. Představuje postavu, kterou si děti oblíbí a sympatizují s ní. Přestává být postavou, z níž by museli mít strach. Potlačením tradičního upírského mýtu a hororových prvků tak autorka vytvořila nového a moderního upírka, který se stává věrným společníkem a přítelem člověka.

7. Gudrun Pausenwang *Der Spinat Vampir*

Es waren keine Zwillinge. Es war nur ein Kind.

Imerhin ein Junge. Aber was für einer!

Gudrun Pausenwang

Der Spinat Vampir je kniha z roku 2003 a její autorka je Gundgrun Pausenwang. Jedná se o příběh upíra Basila, který není tak úplně typickým upírem. Sám sebe nazývá anti-upírem.

7.1 Obsah

Příběh se odehrává v Praze na Malé Straně, která je díky svým vysokým, tmavým domům a úzkým uličkám přímo rájem pro upíry. Právě v jednom z těchto domů žije rodina Gruselových – Jarmil, jeho žena Jule a jejich dcera Jette. Jarmil je povoláním chovatelem prasat, jejichž krev je pro upíry nesmírnou delikatesou. Prasečí krev je hlavní potravou upírů v této knize. Lidskou krví se už téměř výhradně neživí. Občas se jim sice podaří vysát nějakého nepozorného turistu, ale to je spíš výjimečné zpestření jídelníčku. Jarmilovi se v jeho podnikání daří, o zákazníky nemá nouzi. Přesto ho však jedna věc trápí – nemá dědice, který by po něm chov prasat jednoho dne převzal. Jeho dcera Jetta nejeví o rodinný podnik pražádný zájem, neboť se chce státu zubní lékařkou se specializací na upíří zuby. Usmálo se na ně však štěstí a narodil se jim syn Basil. Jejich štěstí bohužel netrvalo dlouho, Basil totiž vůbec nevypadal jako typický upír. Nebyl popelavě bledý a vyhublý, nýbrž pěkně baculatý a růžolící, a navíc se pěkně nahlas smál. To vůbec není chování typické pro upíra. Tím však jejich neštěstí neskončilo, Basil totiž tvrdošíjně odmítal jíst krev a jakákoliv jiná jídla, která by krev obsahovala. Po sérii pokusů a omylů přišli Gruselovi na to, že Basil má rád lidská jídla. Nejhorší ze všeho však bylo, že se jeho nejoblíbenějším pokrmem stal špenát. To je potravina pro upíry naprosto odporná a nepoživatelná. Pouhá jeho vůně všechny upíry nadobro odradí. Tím, že Basilovi vařili špenát celý dům tak načichl špenátovým oděrem, že se postupně ostatní nájemníci odstěhovali a Gruselovým se začali ostatní upíři vyhýbat. Gruselovým nezbylo tedy nic jiného, než se se museli odstěhovat do Seifertovy ulice u Hlavního nádraží. Basil své stravovací návyky nezměnil. Jeho lidská česká chuťva Olga mu navíc

vařila i jiná lidská jídla, která si také velmi oblíbil. Dalo by se říci, že byl Basil ostudou celé rodiny. Jednoho dne, když už byl Basil o něco starší, se stalo něco neočekávaného. Při rodinné vycházce spatřil Basil na lavičce sedět velice smutnou a bledou dívku, která si přála zemřít. K překvapení svých rodičů se k ní rozeběhl a zakousl se jí do krku. Gruselovi byli radostí bez sebe, ačkoliv jejich radost neměla dlouhého trvání. Zatímco dívka, jejíž krev Basil sál, vypadala čím dál zdravěji a veseleji, on sám byl stále bledší. Vypadal, jakoby to byl on, kdo právě přišel o krev. To byla pro Gruselovi poslední kapka, nemohli přenést přes srdce, že je jejich jediný syn anti-upír, který sám daruje krev a léčí tím lidi z trdomyslnosti. Gruselovi se Basila nadobro vzdali a vyhodili ho z domu. Basil se rozhodl odcestovat do Ameriky, kde se stal kuchařem a posléze majitelem vlastní restaurace. Také se zamiloval do lidské dívky Rosiny, oženil se s ní, a narodilo se jim celkem sedm dětí. Dvě z nich byli opravdoví upíři, kteří měli rádi lidskou krev a dva upíří míšenci, a zbývající děti byly lidé. Basil a Rosina se dožili vysokého věku a těšili se z mnohých vnoučat.

7.2 Charakteristika postavy

Další významnou a poměrně zlomovou postavou upíra je Basil Grusel. *Der Spinat Vampir* je první knihou zaměřenou na takzvaného anti-upíra. Basil je hlavní postavou příběhu a opět se jedná o kladnou upíří postavu. Basilovo jméno je latinského původu a znamená král, zajímavé je, že v arabských zemích toto jméno znamená odvážný.⁹⁷ Jeho jméno nese tedy jistou symboliku a nepřímou nám upíra charakterizuje. Jeho příjmení *Grusel* zase na druhou stranu naznačuje, že by se mohlo jednat o děsivého netvora

Basil bývá často charakterizován přímo: „(...) sonder ekelhaft rund, rosig und pausbäckig, mit Speckfalten an den Beinchen.“⁹⁸ Ještě častěji se však o něm dozvídáme prostřednictvím vševědoucího vypravěče.

Upíři jsou zde popisováni jako šediví a nemocně vyhlížející. Jejich oči jsou šedé, stejně tak jako je našedlá i jejich pokožka. Stejně, jako jejich folklorní předchůdci pocházejí

⁹⁷ *Behind the name* [online]. [cit. 2021-7-8]. Dostupné z: <https://www.behindthename.com/name/basil-2>

⁹⁸ PAUSENWANG, Gudrun. *Der Spinat Vampir*. 1. Düsseldorf: Patmos Verlag, GmbH & Co., 2005. s.13. ISBN 355137399x.

z východní Evropy, konkrétně z Rumunska. Tím ale veškerá podobnost končí. Co se týče jejich fyzické konstituce, tak jsou velice kostnatí, vyzáblí a mají propadlé tváře. Pod očima mají hluboké tmavé kruhy, které ještě umocňují jejich bledost. Oblékají se pouze do tmavých barev. Mají ostré špičáky, které však příliš neukazují. Na zádech lze nahmatat malé zakrnělé hrbolky, které jsou ještě pozůstatkem z dob, kdy upírům rostla křídla podobná netopýřím, a dokázali létat. Je zajímavé, že i dokonce i jejich krev je černá. Bývají zádumčiví, nikdy se neusmívají a slovo zábava považují za téměř vulgární. Jejich nejoblíbenějším měsícem je říjen, neboť bývá často mlhavo a brzy zapadá slunce. Basil se však od ostatních upírů v příběhu odlišuje, jak svým vzhledem, tak svými povahovými vlastnostmi. Narodil se jako růžolíci, buclaté dítě a ihned po narození se smál. Tento vzhled mu zůstal i v dospělosti. Jeho krev je, na rozdíl krve ostatních upírů, jasně červená. Upíří špičáky a zakrnělý hrbolok křídel však má také, což je jakýmsi potvrzením, že je skutečně upírem. Jako typický upír vypadá pouze tehdy, když je nemocný nebo se cítí smutný. To pak zbledne, objeví se mu kruhy pod očima a vypadá nezdravě.

Basil má mnoho vlastností, které nám naznačí, že je kladnou postavou. Je velice milý, přátelský a vždy veselý. „Er grinste, wenn ihn seine Eltern ausschipmften. Er lachte, wenn ihn die anderen Schüler hänselten.“⁹⁹ S jeho vlastnostmi býváme seznámeni nepřímo, na základě jeho činů. Je také velmi vytrvalý. Jeho největším koníčkem je vaření. Tuze rád sbírá recepty a zkouší je vařit, protože jeho velkým snem je stát se kuchařem. Ze všech jídel má nejraději špenát a palačinky. Jeho nejoblíbenější osobou je jeho česká chůva Olga, která mu téměř nahrazuje matku. Díky tomu, že je tak odlišný od ostatních upírů, bývá často terčem posměchu, ale nic si z toho nedělá. Vždy se snaží být pozitivní a i ve špatném vidí to lepší. Je tedy velkým optimistou. Díky tomu je velmi oblíbený u všech lidí. Je zároveň nesmírně odvážný, protože se nebojí projevit svůj názor, i když za tu bude trestán, a když ho rodiče vyhodí z domu, vydá se bez sebemenšího zaváhání do Ameriky. Ve svém volném čase rád pomáhá lidem tím, že je léčí z jejich smutků tím, že jim z těla vysává negativní emoce.

Basil se je jediným upírem na světě, který se neživí krví. Má rád lidská jídla a ze všeho nejvíc již zmíněný špenát, který dal název této knize. Špenát je pro upíry naprosto nepoživatelná a téměř jedovatá potravina, neboť obsahuje mnoho vitamínů a ty jsou pro upíry smrtelně nebezpečné. Už pouhá vůně špenátu jim působí muka.

---

⁹⁹ PAUSENWANG, Gudrun. *Der Spinat Vampir*. 1. Düsseldorf: Patmos Verlag, GmbH & Co., 2005. s. 91. ISBN 355137399x

„Das ganze vierstockige Haus, (...) roch danach – einfach ekelhaft. (...) Babette, die Vampirfrau, die schon seit über zwanzig Jahren bei den Grusels arbeitete, lief tagelang mit rot umränderten Augen umher. Dan kündigte sie.“¹⁰⁰

Upíra kupodivu příliš neovlivňuje prostředí, v němž vyrůstá. Ačkoliv se jeho rodiče snaží najít sebemenší náznak toho, že je upírem a tento způsob života mu neustále podsouvají, Basil je tím téměř nepoznamenan. Život si žije vlastním stylem a života své upíří rodiny se nijak aktivně neúčastní. Neprojevuje zájem o podnikání svého otce a se svou sestrou má téměř neexistující vztah. Přes snahu rodičů je jakýmsi dobrovolným outsiderem a žije ve svém malém světě, jehož středobodem je jeho lidská chuva Olga a jeho záliba ve vaření. Nedá se říci, že by se ho rodiče do jejich prostředí nesnažili začlenit, jen jsou mezi nimi takové rozdíly, že je to téměř nemožné. Je tedy jakýmsi solitérem uprostřed obou světů, ale lépe se cítí ve světě lidském.

Už jsme si naznačili, že se Basil od ostatních upírů diametrálně odlišuje. Vypadá naprosto jinak, má odlišnou povahu ale nevykazuje ani další typicky upíří vlastnosti. Vždy je úplným opakem toho, jak by měl správný upír vypadat a chovat se.

7.3 Shrnutí transformace postavy

Upíří ve světě Špenátového upíra nemají žádné nadpřirozené schopnosti. Jsou velmi civilizovaní, dá se říci, že existují v rámci jakési imitace lidského světa a s lidmi navazují pouze omezené kontakty. Upíří chodí do práce, mají rodiny, rodí se jim děti, navštěvují školy a očekává se od nich, že jednoho dne převezmou rodinný podnik. Sice se živí krví, ale už dávno přestali sát krev lidí. Dávají přednost krvi jiných zvířat, nejčastěji prasat. Čerstvou krev však k životu potřebují, neboť by jim bez jejího přísunu vypadly špičáky.

„Aber wenn sie nicht wollen, dass ihnen di Eckzähne ausfallen, brauchen sie von Zeit zu Zeit auch Frischblut.“¹⁰¹

Lidskou krví se neživí už mnoho let, neboť jim přijde nevhodné vysávat své sousedy. Občas si z nostalgie vysají nějakého zmateného turistu, ale nebývá to už zvykem. Oproti tradičním upírům neměli potřebu své dávné lidské oběti zabíjet, k přežitím jim postačuje velice malé množství krve, jejíž ztráta člověka neohrozí na životě. Tak ani v temnější

---

¹⁰⁰ PAUSENWANG, Gudrun. *Der Spinat Vampir*. 1. Düsseldorf: Patmos Verlag, GmbH & Co., 2005. s. 40. ISBN 355137399x.

¹⁰¹ PAUSENWANG, Gudrun. *Der Spinat Vampir*. 1. Düsseldorf: Patmos Verlag, GmbH & Co., 2005. s.27. ISBN 355137399x.

minulosti nebyli pro lidskou rasu příliš nebezpeční. Ze zásady však neloví krysy, protože jsou rychlé a příliš vypočítavé, a nebojí se na upíry zaútočit zpět. Jsou natolik blízcí lidem, že se mohou narodit i s vrozenými deformace a formami postižení, což je v naprostém kontrastu s jejich tradiční dokonalostí a nesmrtelností. Jako příklad si uvedme Basilovi dceru Olgu, která se narodí jako velice neduživý upír. Upíří zuby jí rostou z dolní čelisti, takže vypadá trochu jako divočák. Mléčné zuby jí nechají vytrhnout, čímž její vzhled na chvíli vylepší, ale s druhým chrupem je to horší. Olze narostou silné kly, jež se zubní lékař pokusí obrousit, ale zásah má za následek zhoršení jejího zdravotního stavu, jehož následkem je její smrt.

Na rozdíl od tradičních upírů jsou tito smrtelní, postupně stárnou a umírají buď vysokým věkem, nebo i na nějakou nemoc. V mnohém nejsou nepodobní lidem. S lidmi se mohou dokonce i křížit. Basil se oženil s lidskou ženou a měli spolu sedm potomků, z nichž dva byli čistokrevní lidé, tři míšenci a dva praví upíři.

Basil je jediným upírem, který disponuje nějakou speciální vlastností. Tou vlastností je schopnost darovat vlastní krev smutným lidem, což má za následek zvednutí jejich nálady. Darování krve probíhá tím, že se jim Basil zakousne do krku ale místo toho, aby jejich krev sál, daruje jim svou vlastní. Sám sebe nazývá anti-upírem, čímž ostatní upíry odpuzuje a více ho to přibližuje lidem.

Upíři v tomto narativu prošli skutečně velkou transformací. Jsou zde prezentováni jako trochu jiní lidé, kteří se v dávné minulosti živilí lidskou krví. Nedisponují žádnými nadpřirozenými schopnostmi a s výjimkou bledosti a zálibě v zádumčivých barvách a prostorech s tradičními upíry nesdílí téměř nic. Nejsou aristokraty, nýbrž obyčejnými pracujícími obyvateli, kteří platí nájem. Nespí v rakvích a ani se neproměňují v žádná zvířata. Jsou zde prezentováni jako trochu odlišný druh humanoidů s vlastními zvyklostmi, kteří koexistují s ostatními lidmi. Nejsou nijak děsiví ani příliš nebezpeční. Podobnost s tradičními upíry popřela sama autorka, když do úst Basilova dědečka vložila následující slova:

„Was also sind Vampire?“ Der Großvater machte eine kleine Pause. „Eine besondere Art von Menschen? Nein. Menschen sind voller Lebenslust und mögen Sonnenschein und Gelächter (...) „Tote, die nachts aus ihren Gräbern steigen?“ (...) „Aber nein. Das ist ein unappetitlicher

Aberglabe.“ (...) „Niemand weiß genau, was Vampier sind. Jedenfalls handelt sich bei ihnen um „Wesen“.¹⁰²

Hlavní hrdina je navíc jejich úplným, ještě pozitivnějším opakem. Je postavou veskrze kladnou, která má spoustu charakteristik, které ho činí ještě přijatelnějším. Autorka mu vtipně přisoudila špenát, jídlo, které většina dětí nesnáší, coby nejoblíbenější laskominu a zároveň z něho učinila vegetariána i s ohledem na lidská jídla. Basil je tedy naprosto neškodným tvorem, kterého lze s lehkou nadsázkou přirovnat k býložravci.

Postavy *Špenátového upíra* jsou od tradičních postav upírů literatury odlišné pestrou paletou různých vlastností a charakteristik, že v podstatě dochází k vytvoření zcela nového typu postavy. Výrazná inovace spočívá především v představě upíra coby vegetariánského anti-upíra, který působí v lidské komunitě dobro. Postava se posouvá od naturalistického netvora směrem k ochránci lidí.

Na konci autorka přiznává malé tajemství, je totiž Basilovou pravnučkou. Není sice upírkou, po svém dědovi však zdědila touhu objímat všechny, kteří vypadají smutně a utrápeně. Dodává tak příběhu zdánliví autentičnosti a ne jeden malý čtenář se pak dlouze zamýšlí, zda na Malé Straně skutečně bydlí nějakí upíři a jestli z nich někdy nějaký anti-upír také nevysál jejich neštěstí.

---

¹⁰² PAUSENWANG, Gudrun. *Der Spinat Vampir*. 1. Düsseldorf: Patmos Verlag, GmbH & Co., 2005. s.79-82. ISBN 355137399x.

8. Andreas Schlüter *Drákula a já*

Představím si, co by se stalo, kdyby ty zuby fungovaly.

Proměnila by se má sestřička opravdu v upíra?

Adreas Schlüter.

V tomto příběhu se znovu setkáváme s tajemným hrabětem Drákulou, který však má menší problém s chrupem a doufá, že díky nové profesi se problému zbaví. Autorem knihy je německý spisovatel Andreas Schlüter¹⁰³.

8.1 Obsah

Hlavní postavou příběhu je chlapec Ríša, kterého jedné letní noci probudí hluk na dvorku. Když vykoukne z okna, spatří, jak celý dvůr zaplaví obří stín, které vylétne k nebi a zakryje i celý měsíc. Když stín zmizí, všimne si Ríša, že všechny rostliny na dvorku jsou zhnědlé a zcela bez života. Ráno je však vše v původním stavu. Jediná zvláštní věc, které si všimne jeho kamarád Olda, je, že na krku Ríšovi sestřičky Dorky je obří červený flek. Jedná se o kousnutí od komára? Na noční hrůzy Ríša na chvíli zapomene a s Oldou vyzkouší nový Oldův vynález – jakousi kombinaci vozíku a surfařského prkna napojené na horské kolo. Zkouška však nedopadne příliš dobře. Olda totiž upadne, vyrazí si přední zuby a musí ihned k zubaři. Doktor Drak je více než zvláštní. Má sinalou tvář a vypadá, že se mu nechce na světlo. Otevře dveře od své ordinace jen natolik, aby vpustil pacienta. Nenosi ani typický lékařský bílý plášť, nýbrž černý plášť. Nejdivnější však je, že ačkoliv je zubař, nemá v ústech jediný zub. Velice zvláštní je i vybavení jeho čekárny – všude hoří zapálené svíčky, místo plastových židlí rudá sametová křesla a uprostřed místnosti prapodivná truhla. Oldovo ošetření naštěstí dopadne dobře, dostane nový zub. Jedinou zvláštností na Drakově ordinaci byla sbírka snad tisíce zubů. Ríša však doktora Draka nemůže dostat z hlavy, navíc jim nad domem neustále poletuje hejno netopýrů, což není obvyklé. Zalétnou do svého úkrytu pouze tehdy, když sestra Dorka zajde do domu. Z jejího pokoje se ozve hluk, a když tam Ríša s Oldou doběhnou, leží Dorka na posteli v mdlobách a na krku má čerstvé kousnutí.

Dalšího dne mají všichni žáci ve škole povinnou zubní prohlídku, kterou nemá na starost nikdo jiný než doktor Drak. Během vyšetření provede Drak pouze jeden úkon – odebere

---

¹⁰³ Andreas Schlüter (23. 5. 1958) je německý autor knih pro děti s hororovou tematikou. Zároveň pracuje jako dramaturg a scénarista.

Ríšovi krev. To oba chlapce utvrdí v tom, že narazili na upíra. Aby ochránili Dorku a sebe před dalšími útoky, začnou spřádat plán, jak se Draka nadobro zbavit. Usoudí, že upír sbírá zuby proto, aby je na nich vyzkoušel. Vybaví se tedy potřebnými předměty, které odpuzují upíra – česnekem, dřevěným křížem a kulem. Chlapci se jednoho večera odvážně vydají do Drakova domu. V ten samý den tam totiž má jít na vyšetření Dorka. Drákula si však jejich přítomnosti všimne, nasadí si obrovské špičaté zuby a vydá se za nimi. Dorka mezitím upadla do hypnotického spánku. Chlapci zahájí útok. Jako nejlepší zbraň se jim osvědčil lis na česnek, kterým začnou po Drákulovi / Drakovi střílet česnek. K jejich překvapení se Drákula začne zmenšovat. Střílí po něm více česneku a pro jistotu česnek potřou i sbírku zubu, aby si je nemohl nasadit. Drákula se tak scvrkává, že mu je falešný chrup už velký a vypadne mu z úst, nakonec se upír scvrkne natolik, až úplně zmizí a zůstane po něm pouze mastný flek. Chlapci Drákulu porazili, Dorka se probrala a vše dobře dopadlo.

8.2 Charakteristika postav

V tomto příběhu se vyskytuje pouze jeden upír, a tím je zubní lékař doktor Drak. V průběhu příběhu se dozvíme, že je to sám slavný hrabě Drákula a od toho se odvíjí jeho charakteristika.

Drákula je postavou vedlejší a plní spíše funkci jakéhosi zdroje napětí a tajemna. Dozvídáme se o něm z perspektivy hlavního postavy Ríši, jsou nám tak jeho ústy zprostředkovány detaily o Drákulově vzhledu a chování. Není to důvěryhodný popis, protože Ríša není vševědoucím vypravěčem a tudíž není spolehlivým zdrojem informací. Jeho popis bývá ovlivněn tím, jak o něm Ríša smýšlí, nebo zda se upíra bojí, či nebojí. Drákula je zápornou postavou, neboť se v díle vyskytuje hlavně proto, aby všem ostatním postavám škodil a ubližoval jim.

Drákula je popisován jako vyzáblý muž se sinalou tváří. Má prošedivělé, dozadu sčesané vlasy a pichlavé kovově zelené oči. Jeho prsty jsou vychrtlé a popisované jako pavoučí. I přes svou vyzáblost má hluboký a bručivý hlas, který je často vnímán jako hřmící. Nosí zásadně jen černý plášť a občas na hlavě cylindr. Nejzajímavější je, že nemá vůbec žádné zuby. Shání si nové, jelikož díky provizornímu chrupu oběti sice dokáže vysát, ale není možné, aby z nich udělal nové upíry.¹⁰⁴ Záhadným způsobem, jenž není v knize zmíněn, o

---

¹⁰⁴ SCHLÜTER, Andreas. *Drákula a já*. Praha: Mladá fronta, [2018]. s. 52. ISBN 978-80-204-4756-2.

ně přišel a nyní je jeho záměrem obstarat si zuby nové. Možná právě proto si zvolil pro upíra poměrně nevšední zaměstnání zubaře.

Jelikož je zápornou postavou, projevuje se to i na jeho charakteru. Je zlý, manipulativní a bezohledný. Jde si tvrdě za svým cílem, a tím je získat zpět zuby a moci transformovat lidi v upíry. Vzbuzuje strach a je nevypočitatelný. Vybere si nevinnou oběť a chodí jí pravidelně vysávat, dokud ji nevysaje do poslední kapky. Je zároveň velmi chytrý a mazaný a svojí roli zubaře ztvárňuje tak věrohodně, že žádný z rodičů nikdy nepojme žádné podezření. Je možné, že má jistou nadpřirozenou schopnost, díky níž působí na dospělé jako normální lékař a jeho masku prohlédnou pouze děti. K dětem se totiž vždy chová jako predátor a bez rozpaků je napadne. Jediné co ho nejspíše drží zpátky je to, že se mu nedaří sehnat správný chrup, díky němuž by mohl lépe útočit na ostatní.

Disponuje velkým množstvím typicky upírských vlastností. Jako první bychom zmínili jeho strach ze světla. Dveře ordinace otevře jen natolik, aby mohl vpustit pacienta, a rád pracuje v naprosto temné místnosti, kde mu stačí pouhý svit svíček. Na Ríšův dotaz, proč má v ordinaci tmu, odsekne: „Slunce mě oslňuje a ruší při práci.“¹⁰⁵ Přesto je nějakým způsobem ve dne schopen cestovat, protože je zároveň zubařem pro školu, kam chodí Ríša s Oldou. Přesto ho Ríša nikdy za denního světla neviděl a Drákulova vila je pečlivě zatemněná. Ríša ke konci příběhu i spekuluje, že je možné, že upírovi světlo nevadí, že v mnohých knihách se pohybuje za bílého dne. Upír je schopen na sebe vzít podobu netopýra a zřejmě umí létat. On je nejspíš oním stínem, který Ríšu vzbudil hned na začátku příběhu. Netopýři ho provází na každém kroku, létají tam, kam jde jeho vyhlídnutá oběť – Ríšova sestra Dorka – a jsou i v temném sklepe, kde je jeho rakev. Jeho potravou je lidská krev, kterou získává od vyhlídnuté oběti, kterou v noci navštěvuje. Při zubním ošetření ve škole odebral Ríšovi krev a je vidět, že se jen stěží ovládá, aby na Ríšu nezaútočil a nevysál ho. Třese se a bezděčně se mu otevírají ústa. Možná, že kdyby měl zuby, Ríšův osud by byl v tu chvíli nadobro zpečetěn. Zajímavé je, že v jeho přítomnosti na chvíli schnou a hnědnou rostliny, za pár hodin jsou však v původním stavu.

8.3 Shrnutí transformace postavy

Jak již samotný název knihy napovídá, jedná se o skutečného hraběte Drákulu. Autor mu však přisoudil několik charakteristik, které z něho činí postavu méně děsivou a místy

---

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 47

možná i komickou. I když je v podstatě nebezpečný a chce vysát sestru hlavního hrdiny, nikdo se ho příliš nebojí.

Převážné množství informací nám o Drákulovi podávají děti, které nejspíše čerpali inspiraci a zdroj informací ve filmových zpracováních. Těm odpovídá i popisovaný vzhled upíra. Více než knižnímu vzoru se podobá Drákulovi z britského filmu *Dracula* z roku 1958. Zde je patrná i inspirace pro ilustraci v knize.

Zajímavým faktem je, že žádný z dospělých nikdy nepojme podezření. Nikomu nepřijde divné, že doktor Drak je bezzubý a dekorace jeho čekárny a ordinace je více, než podivná.

I tento knižní Drákula se dá zabít probodnutím srdce kulem, údajně má hrůzu z krucifixu a nesnáší česnek. Tyto informace považují děti za samozřejmé ale jediná, kterou nám potvrdí je teorie o česneku. Česnekem děti nakonec Drákulu také zničí v poměrně komické scéně, kdy se po zásahu vylišovaným česnekem upír zmenšuje a zmenšuje, až se nadobro ztratí.

Oproti původnímu Drákulovi má tedy mnoho až groteskních vlastností, kterým je přiblížen dětskému čtenáři, ať už způsobem, kterým byla nakonec zničen, anebo absencí největší zbraně upírů – jejich ostrého chrupu. Způsob, který je Drákula zničen, je také veskrze komický. Nikdo by neočekával, že se hrozný Drákula může zmenšit na velikost malého trpaslíka a posléze navěky vypařit.

Autor zcela otevřeně přiznal inspiraci postavou hraběte Drákuly už v samotném názvu knihy. Je však zřejmé, že inspiraci čerpal hlavně z filmových zpracování. Snad jediným náznakem možné inspirace v knižní podobě upíra je zmínka o tom, že neví, zda snese sluneční svit nebo ne. Už jsme si v jedné z předchozích kapitol uvedli, že knižní hrabě Drákula světlo toleroval. Přesto však autor svého Drákulu také značně zmodernizoval, i když mu ponechal mnoho původních charakteristik. Jednou z modernizací je, že Drákula je nyní zubařem. A když se jím stal hlavně z toho důvodu, aby mohl sbírat zuby, je zřejmé, že svému povolání rozumí a je schopen provádět zákroky. Nedá se říci, že by mu přisouzením profese ubral na děsivosti, možná je tomu právě naopak, protože který člověk rád navštěvuje zubaře. Natož zubaře natolik podivného. Další modernizací je, že ho přestěhoval z jeho zámku do obyčejného domu na vesnici. Dům si sice vyzdobil podle svého vkusu, k děsivému hradu v Karpatech má však daleko.

9. Dagmar H. Mueller *Pozor, přilétá Molly!*

*Ur-ur-ur-ur-ur-urgroßvater Zensus hat alles gezählt,
aufgeschrieben – und, tja, manchmal auchgebissen
(es waren halt andere Zeiten!)*

Dagmar H. Mueller

Pozor, přilétá Molly! je příběh malé upírky Molly, která zažívá mnohá dobrodružství na své nové internátní škole Strašidelná skála. Autorkou je německá spisovatelka Dagmar H. Mueller.¹⁰⁶

9.1 Obsah

Příběh vypráví o desetileté upírce Molly z Křivozub, která nastupuje do internátu Strašidelná skála, což je škola pro všechny potomky významných upírů. Molly se však obává, že příliš nezapadne, jelikož je poměrně nešikovná a nechápe, jak může být potomkem své význačné rodiny. Ve škole ji čeká studium dlouhé řady zajímavých předmětů jako je například létání, telepatie či nebezpečověda. Na internátu ji ubytují v Lipové hrobce s šesti dalšími dívkami zhruba v jejím věku, a děvčata jí vzápětí oznámí, že ji čeká něco jako přijímací zkouška k nim do party. Konkrétně se jedná o zkoušku odvahy, kterou prošla všechna děvčata z pokoje. Při vybalování děvčata seznámí Molly se životem na Strašidelné skále a s vyučovanými předměty. Molly má největší strach z lekcí létání, protože létání je její velkou slabinou a za svou nemotornost se stydí. Hned první den v nové škole je pro Molly plný zážitků a dobrodružství. Vymyslí s novými kamarádkami několik lumpáren – například jedné vyučující přilákají na katedru mravence – a večer ji čeká zkouška odvahy. Ta se skládá z několika částí – musí vybloudit z temného sklepení, posléze musí potají vejít do pokoje paní docentky z Mokřadova, nejpřísnější učitelky na škole, a nakonec dojít na Slunečný dvůr a vyletět nahoru na věž, kde má vyzvednout krysu své kamarádky. Molly naštěstí vše zvládne a děvčata ji přijmou mezi sebe.

---

¹⁰⁶ Dagmar Hildegard Mueller (29.9.1961) je německou autorkou knih pro děti. Její nejznámější knihou je *Spinnespuk um Mitternacht* a její série *Internát Strašidelná skála*, jehož hlavní hrdinkou je upírka Molly.

9.2 Charakteristika postavy

Molly z Křivozub je hlavní postavou příběhu. Je jí deset let a je zcela neobyčejnou upírkou. Pochází z velmi starého pruského šlechtické upírské rodu a očekává se od ní, že bude mít velice dobré výsledky.

Molly je hlavní postavou a zároveň postavou kladnou. Jelikož je i vypravěčkou příběhu, dozvídáme se o veškerém dění a vzhledu ostatních její promluvou. Ostatní popisuje přímo, nedozvíme se však téměř nic o jejím vlastním vzhledu. Prozradí nám o sobě pouze, že je bledá jako ostatní upíři, ale má několik pih od pobytu na slunci.

Je to možná z toho důvodu, že na konci knihy je pár stran věnováno pouze ilustracím všech postav, které se v příběhu objevily. Ostatní postavy také nejsou nijak detailně popsány, pouze je občas zmíněno, jaké mají vlasy a jakým způsobem se oblékají. Vzhled Molly je nám tedy zprostředkován převážně na základě ilustrace. Má polodlouhé vlnité světlé vlasy, které nosí sepnutou sponkou ve tvaru netopýra, nosí černé časy a pruhované punčocháče.

Její charakterové vlastnosti jsou popsány mnohem detailněji a mnoha způsoby. Molly je velice vtipná a přátelská. Ona si o sobě tedy spíše myslí, že je divná a nezapadá. Je také poměrně upovídaná a ve své promluvě užívá zvláštní upírská přirovnání. („Civí jako zajíc na upíra na lovu.“, „Jsem si klíšťácky jistá.“, „U mléčného zubu...“ apod.) Zároveň bývá často nejistá a má strach, že nebude tak dobrou upírkou, jako zbytek její rodiny. Své nízké sebevědomí tak možná skrývá za maskou mírné ztřeštěnosti. Molly je také neuvěřitelně neobratná a nešikovná, neustále padá, o něco zakopává, zamotává se do větví stromů, její přistávání po doletu také nebývá nejladnější. Je také snad jedinou upírkou, která je schopna tolerovat sluneční svit. Dokonce se velice ráda vyhřívá na slunci, což má za následek ony zmíněné pihy, za něž se její maminka stydí. Mollyino nejoblíbenější jídlo jsou špagety carbonara se spoustou česneku, což je potravina, kterou upíři nesnáší. Když je Mollyina maminka pro ni vaří, stráví několik dalších dní zavřená ve své rakvi, kde se vzpamatovává z velké migrény. Molly krev jí, ale nepatří mezi její oblíbené potraviny. Občas se jí z některých krvavých jídel dělá i špatně. Mnohem raději má zeleninová jídla jako například rajčatovou polévku nebo již zmíněné špagety carbonara.

Ačkoliv Molly sebe samu popisuje jako nemehlo a nemyslí si, že je něčím výjimečná, ale je tomu právě naopak. Mimo už výše zmíněné snášlivosti slunce a tolerance česneku má ještě navíc schopnost, která je velmi vzácná a mnozí upíři se ji nikdy nenaučí – Molly

rozumí řeči zvířat. Rozumí všem naprosto dokonale, takže se dá říci, že umí tisíce cizích řečí. Nemusí se nijak snažit, pouze zvířata poslouchá a ihned jim rozumí. Což často vede k mnoha komickým situacím, kdy například slyší, jak je pomlouvá sova nebo si vyslechne názor krysa na celou svou partu.

9.3 Shrnutí proměny postavy

Upíří v tomto příběhu jsou upíry přátelskými a civilizovanými. Jsou sice potomky upírů, kteří bývali děsivější, ale postupem času se zmodernizovali a přijali mnoho lidských vlastností. Sami sebe řadí k potomkům hraběte Drákuly, který je jedním z nejdůležitějších témat vzdělávání na Strašidelné škole. Můžeme tedy říci, že vycházejí z původní tradice hraběte Drákuly a sdílí s ním několik znaků. Jsou stále popisováni jako bledí a příliš nesnáší sluneční svit. Krev je v jejich jídelníčku stále přítomná, nevraždí však kvůli ní. Kousání už totiž dávno vyšlo z módy a považuje se za porušení upířích zvyklostí. Krev však pojídají v různých zajímavých úpravách. Na jídelníčku se jim tak objevují „krvavá jelička“, „palačinky máčené v krvi“, „holubí kompot“, „pralinky z kravských žaludků“ a další podobná jídla. Stejně jako tradiční upíří spí v rakvích, které jsou různě zdobené a mají i noční stolky a úložné prostory.

Kromě česneku a slunečního svitu jim nesmírně vadí stříbro, po němž mohou oslepnout a tekoucí voda, která jim leptá kůži. Tyto věci jsou natolik škodlivé, že se v Mollyině škole celý jeden rok věnovali pouze stříbru a nyní je to samé čeká o vodě. Nejhorší je pro ně tekoucí voda, z nich je nejnebezpečnější voda kohoutková, proto mladí upíří nesmí bez dozoru tekoucí vodu používat.

Upíří mají mnoho nadpřirozených schopností, každý však disponuje nějakou speciální. Ve škole mají však zakázáno používat mobily, neboť to jejich schopnosti oslabuje a s rodiči mohou komunikovat telepaticky. Některé se mohou naučit ve škole (telekineze), s jinými se již narodí. Všichni však dokáží létat a nepotřebují k tomu žádné magické pláště. Molly rozumí řeči zvířat, její tatínek má rentgenový zrak natolik dobrý, že lépe vidí ve tmě než za světla svíček

Můžeme tedy říct, že upíří v tomto světě jsou polidštění. Stejně jako lidé se dokážou rozmnožovat a své řady nemusí rozšiřovat pomocí krvavé proměny. Z příběhu vyplývá, že o nich denní lidé, jak upíří nazývají obyčejné lidi, vědí, avšak nijak intenzivně se nestýkají.

„Ve dvanáctém století se denní lidé přemísťovali za pomoci koní a kočárů. Není divu, že záviděli upírům, kteří odjakživa uměli létat.“¹⁰⁷

Dalším zajímavým prvkem tohoto příběhu je způsob, jakým se autorka hraje se jmény a místními názvy. Jsou velice kreativní a vtipné a dílu dodávají hravost a způsobuje, že původně hororové postavy už vlastně hororově nepůsobí. Nikdo neuvěří, že byl Patricie Plácimysková nebo snad Alva Zkyslokašků byly vražednými bestii. Podobný humor autorka projevila i při vymýšlení jmen sladkostí a laskomin. Upíři si tak mohou pochutnávat na speciálních „chipsech krevní skupin A“, „pralinek ze sušených kravských žaludků“ či snad „smažených prasečích cévek“. Autorka záměrně používá potraviny, které by za normálních okolností působily odpudivě, ale tím, že jim dá roztomilá a zdobnělá jména, která ubírá na vážnosti oné strašidelné nebo upířské konotaci.

Ačkoliv upíři v Mollynině světě považují sami sebe za potomky Drákuly, mají s ním jen pramálo společného. Stále jsou sice světlopláši, potřebují k přežití krev a preferují přespávání v rakvi a zachovali si nějaké podobné vnější rysy, stali se ale v průběhu staletí moderními a civilizovanými bytostmi, které ve čtenáři nebudí hrůzu. Žijí ve světě, které je téměř totožný se světem lidí, adaptovali se, nebojí se používat moderní technologie. Sice jsou nadále pyšní na svoji historii a původ, přizpůsobili se však pokroku a jdou mu vstříc bez sebemenších obav.

---

¹⁰⁷ MUELLEROVÁ, Dagmar H.: *Upíři internát Zámek Strašidelná skála. Pozor, přilétá Molly!*, přel. Lucie Frolíková, Praha: Egmont, 2012, str. 77-78.

10. Facit aneb Shrnutí různých podob upířích postav na základě analýz

V této diplomové byly analyzovány postavy upíra v knihách německy píšících autorů. Už v kapitole 4.3 jsme si předestřeli, že je možné tyto postavy rozdělit do několika kategorií na základě toho, jakou roli upír v příběhu zaujímá. Cílem této kapitoly je shrnout jednotlivé upíry a vypíchnout jejich jedinečnosti.

Rüdiger z knihy *Der kleine Vampir* je prototypem upíra přítele člověka. Stále je na jeho postavě patrná jasná inspirace v tradičních vyobrazeních upírů ale vykazuje mnoho nových a netradičních rysů. I přes zákaz opouští upíří svět, aby mohl čas trávit s lidským přítelem. Projevuje lidské emoce jako je vztek, nadšení, zvědavost a strach. Jeho chování zrcadlí chování dospívajícího dítěte – bývá náladový, snadnou vybuchne, snaží se předstírat, že je vždy nad věcí, ale přesto touží po společnosti. Stále se jedná o upíra, jehož hlavní potravou je lidská krev ale už je schopen ovládat své predátorské pudy a koexistovat s lidským společníkem, aniž by ho ohrožoval na životě.

Vamperl, jenž je upírem z knihy *Das Vamperl* je už značně odlišným upírem. Poprvé je zde upír vyobrazen ve zvířecí podobě netopýra, který však disponuje jakousi kombinací upířských a lidských vlastností. Je zde zachována myšlenka upíra vysávajícího lidi, ale nejedná se o krev, nýbrž o hořkou žluč, která z lidí činí protivné a zlé osoby, které otravují životy ostatních. Jeho hlavním cílem tedy není z lidí vysávat život, nýbrž jim ho zlepšovat tím, že jim pomůže od negativních emocí. Také se jedná o upíra, který je přítelem člověka. Zde se jedná o vztah ještě bližší, neboť mu jeho blízký člověk supluje postavu matky.

Upír Basil Grusel v knize *Der Spinat Vampir* je ještě výrazněji transformována postava. Upíři jsou zde rasou určitými charakteristikami podobnou lidem, disponují však jistými odlišnostmi, které jim zdánlivě dodávají na strašidelnosti. Ale spíše než o démony, se jedná o upíry žijící v rámci lidského světa, v němž si vytvořili svůj vlastní svět. Jsou jakousi komunitou, která si drží odstup a snaží se na sebe příliš neupozorňovat a navazují pouze minimální kontakty. Sám Basil se pohybuje na hranici mezi těmito dvěma světy, není považován ani za upíra, ani není dostatečně člověkem na to, aby dostatečně zapadl. Je však typem upíra, který existuje proto, aby byl nápomocen lidem a podobně jako Vamperl jim ulevil od jejich trápení. Na rozdíl od Vamperla jim však daruje svou krev a žádnou tekutinu z nich nevysává. Navíc jde o upíra, který se sám distancuje od své rasy a nazývá se anti-upírem. Stalo se tomu tak poprvé, kdy by upír popřel příslušnost k rase upírů.

Molly je další upírkou, která prošla výraznou změnou v protikladu k tradičnímu upírovi. Zachovala si sice některého z jeho typických znaků, jako je přespávání v rakvi a konzumace krve. Přesto prošla značnou modernizací a adaptací na lidské prostředí. Její svět je jakousi imitací lidského světa, obsahuje však jisté prvky nadpřirozena, jimiž se od lidského světa liší a distancuje se od něj. Molly je upírkou, která se však chová jako typické dítě jejího věku – tropí lumpárny, má ráda sladkosti, pochybuje o sobě, chce zapadnout. Její transformace je natolik zásadní, že se jedná o typické dítě, které má pár speciálních nadpřirozených schopností navíc, které jsou jí však spíše přisouzeni díky prostředí, v němž se vyskytuje.

Jedno je tedy jisté, upír se v literatuře pro děti a mládež vyskytuje v mnoha různých podobách a od dob Drákuhy, Carmilly a Ruthvena prošel mnoha transformacemi a přizpůsobil se současné době. Jeho nejčastější novou vlastností je, že je polidštěný. Funguje ve světě, který má podobné zákonitosti a pravidla jako lidský, musí tak chodit do školy a řešit mezilidské vztahy. Zároveň se vyskytuje v různých podobách – buď je klasickým upírem humanoidního typu, nebo zcela novým druhem ve formě netopýra nebo anti-upíra, který je však více člověk, nežli upír. Novinkou je, že se jedná o upíra v dětském věku, který může eventuálně vyrůst v dospělého jedince. Knihy se v tomto sice rozcházejí, avšak je tu patrná tendence k užívání dětského hrdiny.

Zachoval-li si formu člověka, zůstala mu jeho typická bledost, nesnášenlivost slunečního svitu a zdroj obživy v konzumaci krve. I zde jsou však patrné změny. Někteří upíři už sluneční svit začínají snášet a rádi se opalují, a postupně začínají opouštět od konzumace krve. Krev lidskou nahrazují krví zvířat, lidskou žlučí či obyčejným lidským jídlem, které je pro ně dostačujícím zdroje živin.

Když je to upír ve formě člověka, zůstala mu typická bledost, nesnášenlivost slunečního svitu a zdroj obživy v podobě pití krve. V jednom případě byla krev nahrazena žlučí, jeden upír svou krev raději daruje a třetí ji sice toleruje, ale nevyhledává. Je zde vidět preference lidské stravy.

Změnil se také způsob, jakým nový upír vzniká. Vedle tradičního způsobu proměny, kterou způsobí upír, se zde objevuje i varianta, že se upíři rodí svým rodičům, jak je tomu zvykem u lidí a jiných živočišných druhů. Ne vždy už je potřeba krvavého rituálu, kdy člověk zemře, aby se stal upírem.

Nadále je však patrné, že se jedná o nadpřirozenou bytost, která svou existenci před lidmi tají anebo s nimi přichází do minimálního kontaktu. Své nadpřirozené schopnosti většinou využívá ve prospěch lidstva a neslouží mu jako zbraň.

Kdybychom měli proměnu upíra v LPDM zobecnit a vyjádřit v pár řádcích jednalo by se o: upíra nejčastěji dětského věku, jenž žije ve světě podobném tomu lidskému, svou existenci stále před lidmi tají, ale nebrání se přátelským kontaktům s nimi. Přestává požívat lidskou krev a nahrazuje ji krví zvířecí nebo tradiční lidskou stravou. Je schopen tolerovat sluneční svit a jeho existence není závislá na přespávání v rakvi, jedná se spíš o zvyk nežli nutnost. Pokud disponuje nadpřirozenými schopnostmi, používá je ve prospěch lidí ve svém okolí. Rodí se rodičům, nebývá proměněn a může se dál množit. Do určité míry přišli o svou strašidelnost a fungují jako přátelé lidí a jejich pomocníci. Tyto charakteristiky se v knihách různí, je však možné tyto tendence v upíří LPDM vystopovat a dá se očekávat, že se budou objevovat i nadále.

Závěr

Ve své diplomové práci jsem se zabývala proměnou postavy upíra tak, jak je reprezentována v literatuře pro děti a mládež. Za zdroj mi posloužily knihy *Der kleine Vampir* autorky Angely Sommer-Bodenburg, *Das Vamperl* Renate Welsch, *Der Spinat Vampir* od Gudrun Pausenwang, *Drákula a já* a *Pozor, přilétá Molly!* od Dagmar H. Mueller. V diplomové práci jsme si demonstrovali, jak postava upíra vypadá ve vybraných knihách a jak vypadala v předchozí hororové tvorbě.

Cílem práce bylo postihnout proměnu, kterou tato původně folklorní postava prošla na své cestě od lidových pověr, přes literaturu pro dospělé až k literatuře určené dětem a mládeži. Zatímco ve folkloru byl upír vnímán jako mrtvola, která se po smrti vrací z hrobu, aby různými způsoby škodila lidem ve svém okolí, byl poměrně primitivní a nevzhledný, v literatuře postava vytváří naprosto odlišný koncept. Z primitivní mrtvoly, ne příliš odlišné od současných zombie, se stal charismatický upíří aristokrat, oplývající krásou a magickou přitažlivostí. Mým hlavním cílem bylo zjistit, jakou proměnou prošla tato postava v literatuře určené pro děti a mládež a zjistit, nakolik se od své původní, více naturalistické, podoby odlišuje.

Postavu upíra jsem v teoretické části přiblížila na základě jeho podoby v různých kulturních oblastech Evropy a posléze jsem se blíže zaměřila na tři díla z anglofonních literatur, která jsou považována za stěžejní pro podobu archetypu upíra. Konkrétně se jedná o díla *Upír* od Johna Polidoriho, *Carmilla* od J.S. Le Fanu a *Dracula* od Brama Stokera. Na základě těchto tří knih jsem stanovila jakýsi prototyp tradičního upíra, s nímž jsem posléze srovnávala postavy v analyzovaných knihách. Došla jsem ke zjištění, že vnímání současné podoby upíra je značně ovlivněno jeho vyobrazením ve filmové tvorbě. Sdílí stále mnoho znaků se svým literárním předobrazem, avšak má mnoho vlastností, které jsou čistě výtvořem filmu.

Jelikož se práce zabývá analýzou děl literatury pro děti a mládež, bylo důležité vymezit termín literatura pro děti a mládež. Tento literárně-vědní obor je prozatím poměrně mladý a stále nedošlo k sjednocení terminologie a definic. Všeobecně lze však literaturu pro děti a mládež považovat za souhrn děl, která jsou určená nedospělým čtenářům. Analyzovaná díla se řadí k žánru takzvané upíří literatury, kterou jsem se pokusila pro účely této práce vymezit. Ukázali jsme si, že se vyznačuje prvky hororu a fantasy a často si vypůjčuje

prvky jiných žánrů (např. detektivka, dobrodružný román) a transformuje postavu upíra tak, jak jsem se pokusila ukázat.

Největší prostor v teoreticko-analytické části jsem věnovala popisu příběhu a následné charakteristice postavy upíra, kde jsem soustředila na popis vzhledu a vnitřní charakteristiku upíra a srovnávala jsem jej s tradičním upírem.

Na základě charakteristik postav jsem dospěla k názoru, že upír v literatuře pro děti a mládež prošel poměrně velkou transformací, ačkoliv stále sdílí mnoho shodných znaků s tradičním upírem. Je však nyní více polidštěný, adaptoval se na moderní dobu a ztratil svou krvežíznivost a děsivost. Získal však mnoho vlastností, díky kterým je prospěšný lidem. Navzdory tomu se však ve všech knihách u upírů objevují určité archetypální rysy, o které upír nepřišel.

Díky psaní této práce jsem si uvědomila, že podoba upíra v současné popkultuře vychází z velké části z filmové podoby Drákuly. Mnoho vlastností, které jsou považované za typicky upírské, jako příklad si uveďme nesnášenlivost slunečního svitu, byly upírům přisouzeny až na základě filmových zpracování. Současná podoba upíra a jeho vlastnosti jsou tedy čistě lidským produktem a s folklorem mají společného jen málo. Pokud bych se v budoucnosti chtěla tématem nadále zabývat, zaměřila bych se na postavu upíra v literatuře pro starší čtenáře, neboť v ní lze najít mnoho zajímavých proměn.

Resümee

In meiner Diplomarbeit habe ich mich mit der Umwandlung der Vampirfigur so befasst, wie die in der Kinder- und Jugendliteratur präsentiert wird. Als Quelle haben mir Bücher *Der kleine Vampir* von Angela Sommer-Bodenburg, *Das Vamperl* von Renate Welsch, *Der Spinat Vampir* von Gudrun Pausenwang, *Drákula a já* von Andreas Schlüter und *Pozor přilétá Molly!* von Dagmar H. Mueller gedient. In der Diplomarbeit wurde demonstriert, wie die Vampirfigur in ausgewählten Büchern heutzutage aussieht und wie sie vorher in dem Horrorschaffen ausgesehen hat.

Das Ziel der Arbeit war die Veränderung zu zeigen, die diese ursprünglich Volksfigur auf ihren Weg von volkstümlichen Aberglaube über Literatur für Erwachsene bis zu Kinder- und Jugendliteratur durchgemacht hat. Während im Folklore wurde Vampir als eine Leiche, die nach dem Tod aus dem Grab zurückkehrt, und auf verschiedene Art und Weise den Leuten aus eigener Umgebung schadet, wahrgenommen, bildet diese Figur in Literatur ein verschiedenes Konzept. Aus einer primitiven Leiche, die gewisse Ähnlichkeit mit den gegenwärtigen Zombies zeigt, ist ein charismatischer Vampir-Aristokrat entstanden, der attraktiv und magisch anziehend ist. Mein Hauptziel war festzustellen, durch welche Veränderung die Figur in der Kinder- und Jugendliteratur durchgegangen ist, und wie weit unterscheidet sie sich von ihren, ursprünglich mehr naturalistischen, Form.

Die Figur des Vampirs habe ich in dem theoretischen Teil der Arbeit aufgrund seiner Form in verschiedenen Kulturgebieten Europas nähergebracht. Zuletzt habe ich mich auf drei Werke konzentriert, die aus den englischsprachigen Literuren kommen, und die als essenziell für die Bildung des Archetyps des Vampirs gelten. Konkret handelt sich um die Werke *Vampyre* von John Polidori, *Carmilla* von J.S. Le Fanu und *Dracula* von Bram Stoker. Auf Grund dieser drei Bücher wurde ein gewisser Prototyp von einem traditionellen Vampir bestimmt, mit dem zuletzt die Figuren in den analysierten Büchern verglichen wurden. Ich habe festgestellt, dass die Wahrnehmung der gegenwärtigen Form des Vampirs ist deutlich von seiner Darstellung im Filmschaffen beeinflusst. Er besitzt immer noch viele Charakteristiken mit seinem literarischen Vorbild, trotzdem besitzt er aber andere Charakteristiken, die aber vom Film stammen.

Weil sich diese Arbeit mit der Analyse von Werken der Kinder- und Jugendliteratur (KJL) beschäftigt, war es wichtig, den Termin der KLJ zu begrenzen. Dieses literaturwissenschaftliche Fach ist immer relativ jung und die Terminologie und Definition

sind bis jetzt noch nicht vereinigt worden. Allgemein kann man aber die KLJ für eine Zusammenfassung von Werken, die für unerwachsene Leser bestimmt sind, halten. Die analysierten Werke zählt man zu dem Genre der sogenannten Vampirliteratur, die ich für den Zweck dieser Arbeit versucht habe zu definieren. Ich habe demonstriert, dass für diesen Genre Elemente von Horror, Fantasy typisch sind und dass es oft Elemente aus anderen Genres ausleiht, und transformiert die Figur des Vampirs so, wie ich versucht habe es zu demonstrieren.

Den größten Raum in dem theoretisch-analytischen Teil habe ich der Beschreibung des Inhalts und Charakterisierung der Vampirfigur gewidmet. Ich habe mich auf die äußeren und inneren Merkmale konzentriert und zuletzt habe ich den Vampir mit dem traditionellen Vampir verglichen.

Auf Grund der Figurcharakterisierung bin ich zu der Meinung gekommen, dass sich der Vampir in KLJ bedeutend transformiert hat, obwohl er immer noch viele übereinstimmende Elemente mit dem traditionellen Vampir teilt. Er ist derzeit mehr vermenschlicht, hat sich der modernen Zeit angepasst und hat seine Blutdurst und Furchtbarkeit verloren. Er hat jedoch viele anderen Eigenschaften, dank ihnen er nützlich für die Menschen ist. Trotzdem findet man in allen Büchern bei den Vampiren bestimmte archetypische Züge, die er nicht verloren hat.

Beim Schreiben von dieser Diplomarbeit wurde mir klar geworden, dass die gegenwärtige Vampirform von der Filmfigur von Dracula ausgeht. Viele Fähigkeiten, die als typisch vampirisch betrachtet werden, wie zum Beispiel die Angst vor Sonnenlicht, wurden den Vampiren erst in den Filmbearbeitungen zugeschrieben. Die heutige Form des Vampirs und seine Eigenschaften sind daher rein menschliche Produkte und mit Folklore haben sie nur sehr wenig zu tun. Falls ich mich mit dem Thema in der Zukunft weiter befassen würde, würde ich mich auf die Vampirfigur in der Literatur für ältere Leser orientieren, denn dort sind viele verschiedene und interessante Verwandlungen des Vampirs zu finden.

Seznam použitých informačních zdrojů

Primární zdroje

MUELLEROVÁ, Dagmar H.: *Upíří internát Zámek Strašidelná skála. Pozor, přilétá Molly!*, přel. Lucie Frolíková, Praha: Egmont, 2012.

PAUSENWANG, Gudrun. *Der Spinat Vampir*. 1. Düsseldorf: Patmos Verlag, GmbH & Co., 2005. ISBN 355137399x.

SCHLÜTER, Andreas. *Drákula a já*. Praha: Mladá fronta, [2018]. ISBN 978-80-204-4756-2.

SOMMER-BODENBURG, Angela. *Der kleine Vampir*. Hamburg: Rowolth Taschenbuch Verlag, 1979, 125 s. ISBN 499202166.

STECKELMANN, Petra. *Noc upírů*. Líbeznice: Víkend, 2012. Tři holky na stopě. ISBN 978-80-7222-822-5.

WELSH, Renate. *Das Vamperl*. München: Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH & co., 1981. ISBN 978-3-423-07562-6.

Sekundární zdroje

ADAMOVIČ, Ivan, OLŠA, Jaroslav a NEFF, Ondřej. *Slovník české literární fantastiky a science fiction*. Praha: R 3, 1995. s. 6. ISBN 80-85364-57-3.

AUERBACH, Nina. *Our vampires, ourselves*. Chicago: The University of Chicago Press, 1995.

BRACCINI, Tommaso. *Před Draculou: archeologie upíra*. Praha: Argo, 2014. ISBN 9788025709368.

BUČKOVÁ, Tamara. *Interkulturní didaktika cizojazyčné literatury: kontexty a perspektivy: se zaměřením na německy psanou literaturu pro děti a mládež a zřetelem k tématu 2. světové války*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2020. ISBN 978-80-7603-183-8.

BUČKOVÁ, Tamara. *Dětské světy a fenomény reality v německy psané problémově orientované literatuře pro mládež v poslední třetině 20. a na začátku 21. století*. Model 101

literární komunikace ve vyučování němčině jako cizímu jazyku. Praha, 2009. 331 s. UK-PedF. Vedoucí dizertační práce PhDr. doc. Gabriela Veselá, CSc.

ČEŇKOVÁ, Jana. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-095-X.

Doderer, K.: *Lexikon der Kinder- und Jugendliteratur: Personen -, Länder- und Sachartikel zu Geschichte und Gegenwart der Kinder- und Jugendliteratur*. Weinheim und Basel: BeHz Verlag, 1984. 625s. ISBN 3-407-56520-8.

EWERS, Hans-Heino. *Literatur für Kinder und Jugendliche: eine Einführung in grundlegende Aspekte des Handlungs- und Symbolsystems Kinder- und Jugendliteratur: mit einer Auswahlbibliographie Kinder- und Jugendliteraturwissenschaft*. München: Fink, 2000, s. 123. ISBN 38-252-2124-5.

HODROVÁ, Daniela: *...na okraji chaosu... Poetika literárního díla 20. století*, Praha: Torst, 2001; 865 s. ISBN 80-7215-140-1.

HRABÁK, Josef. *Poetika*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1977. 361, [5] s.

KLARER, Mario. *Einführung in die Grundlagen der Literaturwissenschaft: Theorien, Gattungen, Arbeitstechniken*. Darmstadt: WBG, c2011. Einführung Literaturwissenschaft. s.47-48. ISBN 978-3-534-23631-2.

KLOZÍKOVÁ, Veronika. *Vampyrismus a jeho projevy v pohřebním ritu*. Brno, 2008. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta, s. 7

KÜMMERLING-MEIBAUER, Bettina: *Kinder- und Jugendliteratur : Eine Einführung*. Darmstadt : WBG, 2012. ISBN 978-3-534-23546-9.

LANGE, Günter. *Taschenbuch der Kinder- und Jugendliteratur*. 4. unveränderte Aufl. Auflage. Baltmannsweiler : Schneider Verlag Hohengehren, 2005. 565 s. ISBN 3896769472.

LE FANU, Sheridan. *Carmilla*. In: KORBAŘ, Tomáš (ed.). *Rej upírů*.

LARSSON, Mariah a STEINER, Ann: *Interdisciplinary Approaches to Twilight: Studies in Fiction, Media and a ...*, Lund: Nordic Academic Press, 2011; 304 s. ISBN 978-91-85509-63-8

MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1997. s. 669. ISBN 80-7106-242-1.

MAIELLO, Giuseppe: *Vampyrismus a Magia posthuma*, 2. dopl. vyd., Praha: Epoque s.r.o., 2014; 260 s. ISBN 978-80-7425-177-1.

MAIELLO, Giuseppe: *Vampyrismus v kulturních dějinách Evropy*, Praha: NLN, 2005; 189 s. ISBN 80-7106-724-5.

MOCNÁ, D.; PETERKA, J. a kol.: *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2004, s. 114. ISBN 80-7185-669-X.

PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. 3. vyd. Jiloviště: Mercury Music & Entertainment, 2007. ISBN 978-80-239-9284-7.

POLIDORI, John William. *Upír*. In: KORBAŘ, Tomáš (ed.). *Rej upírů*.

Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích, 1992, str. 47. ISBN 8070400552.

RICE, Anne. *Interview s upírem*. Přeložil Jaroslav VÁCHA. V Praze: Československý spisovatel, 2012. ISBN 978-80-7459-074-0.

RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. Brno: Host, 2001. Strukturalistická knihovna. ISBN 80-7294-004-X.

SEIBERT, Ernst. *Themen, Stoffe und Motive in der Literatur für Kinder und Jugendliche*. Wien: Facultas.wuv, 2008. Uni-Taschenbücher. ISBN 978-3-8252-3073-9.

STOKER, Bram a KORBAŘ, Tomáš. *Dracula*. Praha: Práce, 1991. ISBN 80-208-0211-8.

TOMAN, Jaroslav. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. České Budějovice:

VENGHOVÁ, Petra. *Ilustrace a text v knihách pro děti a mládež*. Liberec, 2015. Magisterská. Technická univerzita v Liberci. Vedoucí práce Mgr. Jarmila Sulovská.

Online zdroje

Behind the name [online]. [cit. 2021-7-8]. Dostupné z: <https://www.behindthename.com/name/basil-2>

Dex Online. *Dex Online* [online]. [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://dexonline.ro/definitie/strigoi>

MIKOTA, Jana a Sabine PLANKA. Der Vampir. Kinder und Jugendmedie.de [online]. 24.8.2012 [cit. 2021-7-6]. Dostupné z: <https://kinderundjugendmedien.de/index.php/stoffe-und-motive/414-der-vampir-in-der-kinder-und-jugendliteratur-1>

MIKOTA, Jana. "Der normale Schulwegwahnsin" - Auch Vampire gehen zu Schule. *Kids+media. Zeitschrift für Kinder- und Jugendmedienforschung* [online]. Zürich, 2012 [cit. 2021-7-6]. Dostupné z: <https://www.kids-media.uzh.ch/dam/jcr:00000000-7a61-1c97-ffff-ffff9a7cdf1/mikota.pdf>

ČERNÝ, Jiří. Brazilští upíři začali hodovat na lidech. *Příroda.cz* [online]. 13.1.2017 [cit. 2021-7-9]. Dostupné z: <https://www.priroda.cz/clanky.php?detail=2909>

Rüdiger. *Vorname.com* [online]. [cit. 2021-7-9]. Dostupné z: <https://www.rtl.de/tools/vornamen-lexikon/name/bedeutung/vorname-ruediger-674/>